

ORVOSI KÖNYVTÁRAK MEDICAL LIBRARIES

*A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének hivatalos lapja
Official Journal of Hungarian Medical Library Association*

2020. 17. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

KÖSZÖNTŐ / EDITORIALS	3
HÍREK / NEWS	4
<i>Martos Veronika kapta 2019-ben a „Legjobb Publikációért-díjat”</i>	4
<i>Új weboldal a könyvtarak.hu</i>	4
<i>Minősített Könyvtár cím és Könyvtári Minőségi Díj pályázat 2020.</i>	4
<i>Elmarad a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 2020. évi vándorgyűlése</i>	4
<i>Rózsa Dávid az Országos Széchényi Könyvtár új főigazgatója</i>	5
<i>A kibontakozás útjai: szolgáltatások és újranítási tervek a világ könyvtáraiban</i>	5
<i>A Mentálhigiéné és Pszichoszomatika című folyóiratról</i>	6
<i>PubMob az ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár új szolgáltatása</i>	6
<i>Semmelweis-hét az Operettszínházban</i>	7
BESZÁMOLÓK / REPORTS	8
<i>Vizvári Dóra: Korona blog alias http://medinfocovidinfo.wordpress.com</i>	8
TUDOMÁNYMETRIA / SCIENTOMETRICS	15
<i>Horváth Patrik: Ghost, Guest and Gift Authorship, avagy szellemszerzők és ajándék alkotók</i>	15
ELMONDOM HÁT MINDENKINEK / SO, TELL IT I WILL TO EVERYONE	17
<i>Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Á.: Gondolatok - ezúttal egy új trendről - a könyvtárban</i>	17
EREDETI KÖZLEMÉNYEK / ORIGINAL ARTICLES	20
<i>Pogányné dr. Rózsa Gabriella: Katonai kórháztörténet más olvasatban.</i> <i>Egy katonaoorvos és az 1938-as budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus =</i> <i>History of military hospitals – in an another aspect. A military doctor and the</i> <i>International Eucharistic Congress in Budapest</i>	20
ÖSSZEFOGLALÓ KÖZLEMÉNYEK / REVIEW ARTICLES	34
<i>Horváth Gábor Barnabás: Könyvtáros az álhírek ellen</i>	34
KÖZTÜNK ÉLNEK / LIVING AMONG US	40
<i>Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes: Paracelsus Magyarországon. Orvostörténeti kitekintés egy könyvtáros szemével</i>	40
<i>Bede Józsefné: 90 éves a gyémánt diplomás „Gólya bácsi” . Beszélgetés</i> <i>Prof. Dr. Czégé Zoltán ny. szülész-nőgyógyász főorvossal</i>	43
INNEN-ONNAN / FROM HERE AND THERE	46
<i>Papp Andrea: Étkezés a koronavírus-járvány alatt: tartsuk kordában a szénhidrátokat</i>	46
<i>Horváth Zoltánné: Kedves Katalist Olvasók!</i>	51
<i>Bede Józsefné: Szülőotthon, ahol harmincötezer új élet született! Prof. Dr. Czégé Zoltán 90. születésnapjára</i>	53
SZERZŐI ÚTMUTATÓ / INSTRUCTION FOR AUTHORS	56

Kedves Kolléga! Kedves Olvasó!

A világon végigsöprő, sokunk életében még soha nem tapasztalt járványveszély folyóiratunk idei 2. számának tartalmát is érintette. Következő, 3. számunkban a koronavírus életünkre gyakorolt hatásának egyéb, sokszínű bemutatásáról is hírt adunk majd, most a téma szakmánkat érintő cikkei közt válogattunk.

A pandémia hatalmas kihívás elé állította az orvostudományt, s vele minket, orvosi könyvtárosokat is. Az első napok rémült csendje után tengernyi publikáció látott napvilágot, melyek közt eligazodni, majd szelektálni, rendszerezni azokat igazi kihívás volt nekünk, szakkönyvtárosoknak. Erről szól Vízvári Dóra írása, mely bemutatja, hogyan lett a káoszból rend, szakirodalmi vonatkozásban.

Két másik írás is kapcsolódik e számunkban a koronavírushoz: az egyik inkább csak érintőlegesen, a sok egyéb, a járvány miatt elmaradt program okán. Egy jelentős vallási esemény, az idén ősze tervezett Eucharisztikus Kongresszus kapcsán mutat be Pogányné Dr. Rózsa Gabriella egy talán kevesek által ismert történelmi személyiséget. A másik egy kicsit hétköznapibb, de annál hasznosabb témát jár körül: Papp Andrea táplálkozástudományi szakértő segít fittnek maradnunk a kényszerű bezártság idején.

Nagy öröm számunkra, hogy ebben a „világvége” hangulatban is sok érdekes írás érkezett szerkesztőségünkbe. „Hírek” rovatunkban örömteli eseményekről: kitüntetésről, kinevezésről, pályázati lehetőségről, különleges programról számolunk be. Horváth Patrik segítségével megismerkedhetünk a szellemszerző és ajándék alkotó fogalmával, Horváth Gábor Barnabás arról ír, hogy mit tehetünk mi, könyvtárosok az álhírek ellen. A könyvtári stratégia örökzöld témáját ezúttal Horváth Zoltánné feszegeti.

Van néhány ritkábban „látogatott” rovatunk, melyeket különleges vendégeinknek tartunk fenn. Az egyik ilyen a „Köztünk élnek”, ahová most – nagy örömünkre – ketten is érkeztek: egyikük kollégánk, Magyar László András, akit ezúttal egy újonnan megjelent könyve kapcsán látunk vendégül. Másik főhősünk a 90 éves „Gólya bácsi” a Kemecei Szülőotthonból.

Talán a világjárvány ihlette egy vadonatúj rovatunk létrejöttét, melynek címe is sokat sejtető és nagy gondolati szabadságot ad minden kollégánknak. Az „Elmondom hát mindenkinek” rovatot azok figyelmébe ajánljuk, akiknek mondanivalója van a minket körülvevő világról, a közösségünket érdeklő vagy érintő eseményekről. Karinthy Frigyes rovatunk címéül választott szándékát biztatásul szánjuk mindazoknak, akiknek nem csak véleménye van, de késztetése is, hogy elmondja azt – mindenkinek.

Idei második számunkat is jó szívvel ajánlom hát olvasásra!

*Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes
szerkesztő*

Nagy öröm számunkra, hogy Martos Veronika – volt munkatársunk – elnyerte a „Legjobb Publikációért-díjat”. A 2019. májusában Balatonfüreden megrendezett angiológiai napokon átadott díjat *Martos Veronika; Bartos Gábor; Bihari Imre; Jámbor Gyula; Markovics Gabriella: A magyarországi érsebészeti kutatások értéke nemzetközi összehasonlításban I.-II.*

című munkájával érdemelte ki. A cikkeket az *Érbetegségek* című szakfolyóirat 25:75-87., és 25:135-146. (2018) közölte. A díj odaítélésénél fontos szempont volt, hogy a közlemény 69 hazai publikációt idéz!

Forrás: Érbézészet 2019. 26. 4. 112.

A Könyvtári Intézet 2020. március 3-tól elérhetővé tette a könyvtárak.hu weboldalt. A könyvtár- és olvasás-népszerűsítő portál a könyvtárak közös információs felülete, mely nem elsősorban a szakmának, hanem a könyvtári szolgáltatások, rendezvények, események után érdeklődő nagyközönségnek szól. Kiemelt célcsoportja a lakosság. Szolgáltatásai többek között: térképes könyvtárkereső, információ az egyes könyvtárak szolgáltatásairól, elérhetőségeiről, információ a könyvtári rendezvényekről, gyerekirodalmi ajánló, Veszíts el egy könyvet! játék, tematikus digitális tartalmak gyűjteménye. Magyarországon minden ötödik ember könyvtárhasználó, azonban mindezidáig nem volt olyan weboldal, amely egyetlen felületen tenné elérhetővé a legnagyobb hazai kulturális alapellátást végző intézményi hálózat szolgáltatásait. A portál hiánypótló az olvasni szeretők, a pedagógusok, az igényes kultúrafogyasztók számára, egyúttal a könyvtárakat és az olvasást is népszerűsíti. A honlap szakmai koncepcióját a Könyvtári Intézet fiatal munkatársai készítették el, a megvalósítást az OKR projekt támogatta. A koncepció lényeges eleme, hogy közösen használt, a könyvtári rendszer egészét pozitívan láttató, felhasználóbarát felület jöjjön létre, mely dinamikusságával alkalmas a könyvtárkép pozitív befolyásolására. A könyvtári rendszer sikeressége emeli az egyes könyvtárak sikerét, de fordítva is igaz, az egyes könyvtárak is hozzátehetnek az ellátási rendszer magas színvonalú, érdeklődés kísérte működéséhez. A most létrejött portál a könyvtári rendszer közös felülete, melyet együttműködéssel, közös munkával tudunk igazán sikeressé tenni. Az együttműködés praktikus információit az alábbi felületen található: <http://www.konyvtarak.hu/inform%C3%A1ciok-konyvtaraknak> A Könyvtárak.hu Facebook oldalának elérhetősége: <https://www.facebook.com/K%C3%B6nyvt%C3%A1rakhu-109099383990407/>

Forrás: katalist@listserv.niif.hu

Újra meghirdetésre került a Minősített Könyvtár cím és Könyvtári Minőségi Díj pályázat. A pályázati felhívások és adatlapokat a kormany.hu-ról. Lehetett letölteni. A pályázati adatlapok határideje 2020. április 22., a szakmai beszámoló és önértékelés beküldési határideje 2020. június 3.

Forrás: <https://ki.oszk.hu/>

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Elnöksége 2020. április 1-én tartott elnökségi ülésén áttekintette az 52., Budapestre, a Nemzeti Közsolgálati Egyetemre tervezett vándorgyűlés szervezésének helyzetét. Megállapították, hogy a vándorgyűlés szervezése, az elnökség és a szervező kollektíva minden erőfeszítése ellenére, az ismert járványügyi helyzet következtében ellehetetlenült, sem technikai, sem munkatársi oldalról nem lehet biztosítani ennek az országos nagy rendezvénynek a lebonyolítását. A vezetőség egyértelműen kinyilvánította, hogy a résztvevők egészségének megóvása a legfontosabb prioritásuk. Mindezek figyelembevételével az Elnökség úgy határozott, hogy lemond az idei könyvtáros vándorgyűlés megszervezéséről. A vándorgyűlés programjával összefüggő, de önállóan is lebonyolítható pályázatok, elismerések közül meghirdetésre kerül az Év Fialtal Könyvtárosa pályázat, az MKE Emlékéremre jelölés, és lehetőség lesz a Fitz József díj odaítélésére is. Az Elnökség köszönetét fejezte ki mindenkinek, aki a vándorgyűlés eddigi előkészületeiben, szakmai, kulturális vagy egyéb programjainak szervezésében közreműködött, ötleteivel, kezdeményezéseivel segítette munkánkat. Kifejezték reményüket, hogy ez a befektetett munka nem vész kárba, és a következő vándorgyűlés szervezése során hasznosítható lesz!

Forrás: katalist@listserv.niif.hu

A jogszabályban előírtak szerint lezajlott az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) főigazgatói posztjára pályázók meghallgatása. Az Emberi Erőforrások Minisztériumának (EMMI) közleménye szerint Kásler Miklós miniszter 2020. március 16-i hatállyal Rózsa Dávidot bízta meg a könyvtár vezetésével. Az új főigazgató Wikipédia-oldala szerint 2010 óta dolgozott a Központi Statisztikai Hivatalnál (KSH), ekkor szerezte meg történelem szakos, majd 2013-ban a könyvtárosi diplomáját, már ebben az évben a hivatal könyvtárának főigazgató-helyettese, 2018-ban pedig főigazgatója lett. Az OSZK előző vezetője, Tüske László megbízatása 2019 augusztusában járt le, majd Hammerstein Judit kapott megbízást.

Forrás: index.hu

A kibontakozás útjai: szolgáltatások és újrainítási tervek a világ könyvtáraiban címmel jelentette meg kiadványát az OSZK és a Könyvtári Intézet. A szöveges és táblázatos összeállítás a könyvtárak újrainításának lehetőségeiről szól. Az IFLA koronavírussal foglalkozó információs oldalán – COVID-19 and the Global Library Field – az újrainítás kérdését is tárgyalják, nemzetközi esetgyakorlatokat adnak közre. Az összeállítás nem egyszerű fordítás, hanem a nemzeti könyvtár munkatársainak szisztematikus gyűjtése az egyes könyvtárosszervezetek és a nagyobb könyvtárak honlapjairól, nem egy esetben egészen friss, első kézből származó információkkal kiegészítve.

Forrás: www.oszk.hu

Kedves Kollégák!

Szeretnénk figyelmetekbe ajánlani a Mentálhigiéné és Pszichoszomatika (MHPSZ) folyóiratot, amely egy egészséglélektani hangsúlyú, magyar és angol nyelvű tanulmányokat publikáló szaklap. A folyóiratról, az eddig megjelent számokról, illetve a publikálási lehetőségekről az alábbi honlapon lehet részletesen tájékozódni.

<https://akjournals.com/view/journals/0406/0406-overview.xml>

A Mentálhigiéné és Pszichoszomatika interdiszciplináris szaklap, amely az orvostudomány, a pszichológia, a szociológia, a kommunikáció, az antropológia és az etika határterületi kérdéseivel foglalkozik, s a testi-lelki egészség megőrzésének és

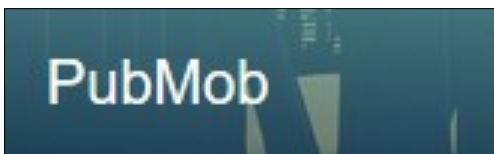
fejlesztésének elméleti és gyakorlati kérdéseit kiemelt hangsúllyal kezeli.

A folyóirat számos műfajban fogad kéziratot: eredeti kutatásokról szóló beszámolókat, áttekintő tanulmányokat, esetismertetések, műhelytanulmányokat, konferencia-beszámolókat és szakkönyvekről szóló recenziókat egyaránt közöl. A folyóiratot a PsycINFO és a SCOPUS indexeli.

- Psychiatry and Mental Health SJR Quartile Score (2018): Q4
- Neuropsychology and Physiological Psychology SJR Quartile Score (2018): Q4
- Scimago Journal Rank (2018): 0.157
- SJR Hirsch-Index (2018): 8

E szaklap hasábjain történő publikációs lehetőség a PhD hallgatók, és a kiemelkedő kutatást végző TDK hallgatók számára is nyitva áll!

Üdvözlettel: Stauder Adrienne PhD főszerkesztő és Czeglédi Edit PhD felelős szerkesztő

Kedves Kollégák!

Tavaly nyáron nagy fába vágtuk a fejszénket. Elkezdtük feldolgozni a 2019 év eleje óta megjelent, a könyvtárunkba beérkezett magyar kiadású orvosi/

egészségügyi folyóiratok közleményeit. Majd ezt folytattuk a 2020-as év során is. Összes folyóirat, összes közleménye rögzítésre került.

A projektünk eleinte PubMob munkacímen futott. Azért találtuk ki ezt a nevet, mert szimbolizálni akartuk a Medline/PubMed összefüggést. Gondoltuk, ha akad jobb név, akkor váltunk. Egy partnerünknek megemlítettük, aki rögtön értette az elnevezést, magyarázat nélkül is. Ezért úgy döntöttünk, hogy megtartjuk a nevet:

PubMob<<https://www.pubmob.hu/>>. Azaz publikus MOB.

A Magyar Orvosi Bibliográfia (MOB) szerkesztését sem hagytuk abba. Továbbra is elérhető a <https://mob.aeek.hu> címen. A MOB elsődleges válogatási szempontja az orvostudomány, hangsúlyosan a tudomány. Nem minden folyóirat kerül be, illetve nem vesszük fel minden folyóirat minden cikkét, csak azokat, amelyek tudományos szempontból megfelelnek az elvárásoknak. Emellett tárgyszavazás is történik. Mindezen munkafolyamat időigényes tevékenység. Ezért találtuk ki előkészítő adatbázisnak a PubMob-ot: nem szelektálunk,

csak gyors adatrögzítést végzünk: amint megérkezik hozzánk a lapszám, dolgozzuk is fel a tartalmát. Helyet kaphatnak benne a határterületi folyóiratok témába vágó közleményei, ahogy pl. a Forbes, a HVG vagy a National Geographic egészséggel kapcsolatos cikkei is. Ettől tágabb, publikusabb lesz az adatbázis amely május 14-ig 126 féle folyóirat 855 lapszáma alapján 16.471 rekordot tartalmazott.

A jelenlegi home-office és járványhelyzet kapcsán egyre fontosabbnak éreztük, hogy nyilvánosságra hozzuk a gyűjteményt. Adattisztítás és a webfelület kialakítása után MOST, nem kicsit izgatottan, színre lépünk: <https://www.pubmob.hu>

Az adatbázis keresőfelülete: <https://kereses.pubmob.hu>

Szeretnénk hangsúlyozni, hogy ezen a helyen jelenleg teszt-üzemben működik. Ez annyit jelent, hogy várhatóak külsőségeiben bizonyos módosítások ("dizájnolás", logók, stílus). Adathiba esetén javítunk, illetve metaadatokkal egészítjük ki a rekordokat. Mivel a MOB-bal szoros együttműködés várható, így a jövőben az "összeköltözés" is napirendre kerülhet. Ez már azonban a jövő világa. Addig is itt elérhető lesz a PubMob.

Várjuk a visszajelzéseket!

Üdvözlettel: Vizvári Dóra

A koronavírus elleni harc főszereplői ritkán láthatóak a színpadon. Az egészségügyi dolgozók előtt tisztelegve a Budapesti Operettszínház (BO) tematikus hetet szentel annak a magyar orvosnak, aki korát megelőzve majdnem 200 éve felfedezte a fertőzés leküzdésének titkát. Közreműködnek a SE olyan vezető tisztségviselői, mint dr. Rosivall László akadémiai doktor, a

Semmelweis Emlék-bizottság elnöke, dr. Merkely Béla rektor, dr. Kellermayer Miklós ifj. az ÁOK dékánja, valamint dr. Hankó Balázs stratégiai és fejlesztési rektor-helyettes. A szakmai tartalmakat Raymond J. Lustig – Matthew Doherty Semmelweis c. zenés színházi alkotásából vett részletek színesítik, melyeket a BO művészei adnak elő. Frankó Tünde a *Vásártér* című dalt, Lévai Enikő egy várandós nő dalát, a Semmelweis címszerepét alakító Szabó P. Szilveszter három nagyszerű tételt, – ezek a *Kép a többi közt*, a *Régészet*, valamint a *Heuréka* –, a feleség dalát, *Ő énrajtam bizonyít* címmel, Nádaszi Veronika énekli.

Az „oratórikus operát” 2018-ban, a Semmelweis-évben mutatta be a BO. A műzeneszerzőjét nem véletlenül ihlette meg Semmelweis Ignác élete. Raymond J. Lustig a neves New York-i The Juilliard School-on szerzett zeneszerzői végzettséget és doktori titulust. Ezt megelőzően a molekuláris biológia területén kutató, felesége pedig orvosként dolgozik. Nem meglepő tehát, hogy zeneszerzőként is inspirálják a természettudományi témák, és Semmelweis különös története is azonnal felkeltette érdeklődését és alkotásra inspirálta.

A Semmelweis-hét mint professziókon átívelő nemzetközi egymásrafigyelés nem csupán a 2018-as Semmelweis-émlékévben megvalósult együttműködésre, de az összefogás jelentőségére és természetesen a kézmosás fontosságára is felhívja a figyelmet.

Forrás: <https://kultura.hu/semmelweis-het-az-operettszinhazban/>

Korona blog
alias <http://medinfocovidinfo.wordpress.com>

Vizvári Dóra

ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár
vizvari.dora@aek.hu

2020 március elején Magyarországon is megjelent a COVID-19 névre keresztelt járvány, amelynek kiváltója a SARS-CoV-2 rendszertani néven bejegyzett vírus. Emberek között terjedő fertőző betegségről van szó. A közbeszédben koronavírusnak nevezett kórokozó a tüdőt támadja meg, tüdőgyulladást okozhat. A vírussal szemben fellépő immunválasz nagyon heves lehet, elszabadul az úgynevezett citokin-vihar, amely hatással van minden szerv működésére. Gyakori a magas láz, a száraz köhögés, a fáradtság, hasonló tünetei vannak az influenzának is.

VIROLÓGIA: Védőoltás nincs, hiszen ez most egy új vírus, és ebből következően egy új járvány. Ezért is hívják angolul, úgy, hogy „novel coronavirus”. Célzott gyógyszer sem áll még a rendelkezésünkre.

A vírusoknak van RNS-ük (legalábbis a koronavírusnak van), amit pl. egy antivirális szerrel akár meg is lehetne rongálni, így megakadályozható lehet a továbbszorodása a szervezetben. Az antivirális szerek azonban ugyanannyira lehetnek hatástalanok is, amennyire a vírusok is különböznek egymástól.

EPIDEMIOLOGIA: Ez a vírus fertőző. Nem nagyon, hiszen jelenlegi tudásunk szerint egy „koronás” beteg csupán 2-3 másik embert fertőz meg. Ehhez képest a kanyarós beteg 15-18 másik embernek adja át a fertőzést, ami már a nagyon fertőző kategória. A koronavírus viszont jobban terjed, mint az influenza, nem beszélve arról, hogy sokkal nagyobb bajt is tud okozni.

Ez a vírus a levegőben (aeroszolos), cseppfertőzéssel terjed. Ezért az emberek, főleg a sűrűn lakott területeken elég könnyen át tudják egymásnak adni. Egy nagy baj van még ezzel a vírussal, mégpedig az, hogy nagyon sok ember tünetmentesen küzdi le. Így ők sorra fertőzhetnek másokat, anélkül hogy tudnának erről. Az ebola ebből a szempontból jobb, aki elkapja, az annyira gyorsan megbetegszik, hogy nincs ideje átadni másoknak, így az ebola, ami „nagyon-halálos”, sokkal kevésbé tud terjedni, a reprodukciós rátája 1,7-2 körül van.

A vírus állatról került át az emberekre (zoonózis), még nem bizonyított, hogy mely állat, a tobozka vagy a denevér volt a kiinduló pont. Azonban az már korábban is ismert volt, hogy a denevérek nagyon sokféle koronavírusot hordoznak. Azt is tudjuk, hogy Kínából, Wuhan városából indult. Magyarországra viszont már Olaszországból került át, ez onnan tudható, hogy a kutatók izolálták a vírust, ismerik a génszekvenciáját, össze tudják hasonlítani az egyes emberekben lévő vírusokat. Így derült ki az is, hogy a vírus mutálódik, azaz megváltozik. Már csak 15 ország van a világon, ahol még nem jelent meg, így immáron pandémiával van dolgunk, azaz világjárvánnyal.

Források

Hogy mindezt össze tudjam foglalni, szükség volt sok-sok cikk elolvasására. A magyarországi terjedés elején a PubMed „kistestvére” a LitCovid 1700 közleményt tartalmazott, mostanra 7000 körüli a PubMed készítői által válogatott közlemények száma. Rengeteg irodalom gyűlt össze, nagyon gyorsan.

Az EISZ is összegyűjtötte azokat a szolgáltatókat, amelyek megnyitották a víruskutatás, az informálódás számára a saját, koronavírussal kapcsolatos gyűjteményüket. Induláskor 21 adatbázis vált számunkra elérhetővé, ma (2020. április 30.) már 34 gyűjtemény szerepel ezen a [listán](http://eisz.mtak.hu/index.php/hu/378-a-koronavirus-jarvany-ideje-alatt-szabandon-hozzaferheto-nemzetkozi-szakirodalmi-forrasok.html). (<http://eisz.mtak.hu/index.php/hu/378-a-koronavirus-jarvany-ideje-alatt-szabandon-hozzaferheto-nemzetkozi-szakirodalmi-forrasok.html>)

Emellett léteznek az úgynevezett preprint szerverek, ahova még megjelenés előtt helyezhetik el a szerzők a közleményeiket. Ezek az írások nem estek át semmilyen peer-review folyamaton, azaz nem ellenőrzött tanulmányok, viszont nagyon gyorsan elérhető információt biztosítanak. Az élettudomány területén kettőt emelnék ki: [medRxiv](#) and [bioRxiv](#)

A szakcikk-jellegű közlemények mellett a posztok mennyisége lett számottevő: blogokban, internetes oldalakon is nagyon gyorsan jelentek meg az egyes összefoglalók, hírek és információk.

Döntéseink

Amikor kitaláltuk, hogy készítsünk gyűjtést a járvány kapcsán megjelenő információkról, akkor sejtettük, hogy sok anyag lesz, de azt nem, hogy ennyire sok. Két hónap alatt 400-500 olyan posztot, weboldalt, cikket találtunk hasznosnak, amelyeket tovább kellett szűrünk.

A külföldi, többnyire angol nyelvű közlemények gyűjtésével nem akartunk megpróbálkozni, nem terveztünk létrehozni még egy LitCovid gyűjteményt. A fő célunk a magyar nyelven elérhető információk, szakcikkek, referátumok, tudományos alapokon nyugvó cikkek összegyűjtése lett.

Már az elején el kellett döntenünk pár dolgot: mit figyeljünk, hogyan figyeljünk, milyen eszközöket használjunk, és mire figyeljünk a munka során. De menet közben is kellett az „újratervezés”, természetesen.

A forma, azaz a formai feltárás

Ami legelőször eldőlt, az a formátum volt. Úgy döntöttünk, hogy blog-formában valósítjuk meg, hiszen blogot már készítünk, ismerjük a posztolás módszerét, a blogban lehet keresni, a blogot folyamatosan lehet gyarapítani. Két nap alatt el is készült a felület, kialakítottuk a környezetet, kialakult a dizájn. A Wordpress-t választottuk, mert többek között a könyvtárunk weboldalához is ezt az eszközt használjuk.

Amikor találunk egy jó cikket, érdekes írást, vagy hasznos weboldalt, akkor arról készítünk egy bejegyzést a korona blogra. Nem tudunk és nem is akarunk az eredeti szövegek-

nél jobb cikkeket írni, csupán a figyelmet szeretnénk felhívni azokra a szövegekre, amelyeket hasznosnak találunk.

Minden bejegyzésben szerepel egy rövid összefoglaló, általában ezt az eredetiből emeljük át, természetesen bőségesen linkeljük. A hivatkozott eredeti szakcikkeket citációs leírás formájában illesztjük be, ahol van DOI szám, ott szerepeltetjük azt is. Fontosnak tartottuk az eredeti szerzőt feltüntetni (ha volt ilyen név), illetve az eredeti megjelenési dátumot is megadni.

Minden bejegyzést egy kategóriában helyezünk el, és több címkét is adunk neki, amelyek a témára utalnak.

Medinfo – Koronavírus információk

Kezdőlap Bejegyzések Rólunk Kapcsolat

Üdvözljük új oldalunkon!

Célunk, hogy naprakészen gyűjtsük a járvány kapcsán megjelenő adatforrásokat, közleményeket.

COVID-19 statisztika Magyarországon

Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár

06-1-354-5377
konyvtar@aek.hu

Könyvtárunk jelenleg csak online szolgáltat.

Kategóriák

Adatok és források (25)

- Magyar adatok (6)
- Nemzetközi adatok (13)
- Wikipédia (5)
- Külföldi források (12)
- Érdekes külföldi írások (2)
- EISZ által gyűjtött adatbázisok (2)

Adatok és források
Adatszolgáltatók linkjei, amely oldalakon naprakész információ kapható a járvánnyal kapcsolatban.

Magyar nyelvű források
Magyar nyelvű adatbázisok link- gyűjteménye. Posztok, szakcikkek gyűjteménye.

Külföldi források
COVID-19 kutatás nemzetközi szakirodalmának és adatbázisainak gyűjteménye. Fontos, összefoglaló tanulmányok referálása,

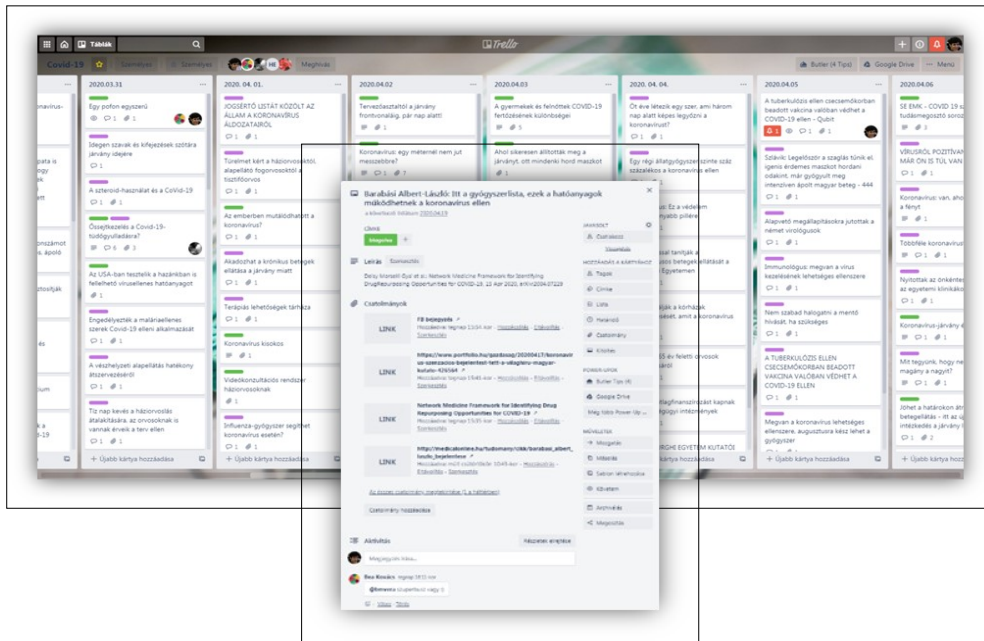
<https://medinfocovidinfo.wordpress.com/>

Szoftver

A forma keresése és kialakítása mellett rögtön elkezdtük **gyűjteni a híreket**. Választhatuk volna tudományos alapon akár a ZOTERO-t is mint előválogatásra alkalmas eszközt, viszont sokkal rugalmasabb együttműködést tett lehetővé a Trello nevezetű online alkalmazás. A **Trello**-ban táblák vannak, a táblákon listák, a listákban pedig kártyák. Mintha egy falújsággal teli szobában lennénk, minden táblára más témában kerülnek cetlik, a cetlik pedig listákba vannak rendezve. Mindez virtuálisan, egy online felületen kerül megvalósításra.

A cetliken, amit itt kártyának neveznek, van az információ: cíkcím, csatolmány, link, lista, szinte bármi. Azért kényelmes a Trello, mert online eszköz. A kollégák ugyanazt látják, de ugyanakkor tudnak egymás mellett is foglalkozni a kártyákkal. A kártyák átszínezhetőek, és áthelyezhetőek. Minden változást pedig követni lehet egy információs sávban.

Úgy döntöttünk, hogy egy lista egy nap „termését” fogja tartalmazni.

A gyűjtés folyamata

A gyűjtés eleinte még viszonylag egyszerű történet volt. Szisztematikusan néztük át mindennap az internetes oldalakat, ennek kordában tartásához volt listánk a figyelendő weboldalokról (google drive). A találatokat pedig felvettük a Trello-ba.

Ezt „szemeteltük” még tele a szokásos Facebook hírfolyam-olvasás során, ezt könnyen tettük, mert a Trello-nak van mobilalkalmazása, és így a mobiltelefonon egy egyszerű megosztással lehet új kártyát létrehozni.

A MOB-ra figyelt lapokban is bukkantunk COVID tartalmú cikkekre, ezeket is felírtuk a Trello-ba.

A neheze akkor jött, amikor ráébredtünk a mennyiségre. Az elsődleges célunk az volt, hogy a tudományos információkat gyűjtsük össze. Így a virtuális kukába került minden cikk, minden weboldal, ahol nem volt beazonosítható, hogy honnan vették a felhasznált adatokat. Persze ezek ellenőrzésével tovább lassult a folyamat, amellett, hogy exponenciálisan nőtt a megjelenő és összegyűjtött közlemények száma.

Hármas döntési folyamaton megy át minden bejegyzés: Trellóba gyűjtjük, a többségéből blog-poszt készül (sok kártya „belilul”: lilára színezzük, ezzel jelezzük magunknak, hogy nem szánjuk a blogra), végül a harmadik ellenőrzés során még egy szűrés és ellenőrzés történik, mielőtt élesített, a korona-blogon is olvasható szöveggént megjelenne. Így sikerült eddig a kb. 500 cikkből 250-re szűkíteni a mennyiséget: „csak ami tudományos háttérrel rendelkezik” szlogent igyekszünk követni. Ez néha igen nehéz döntés.

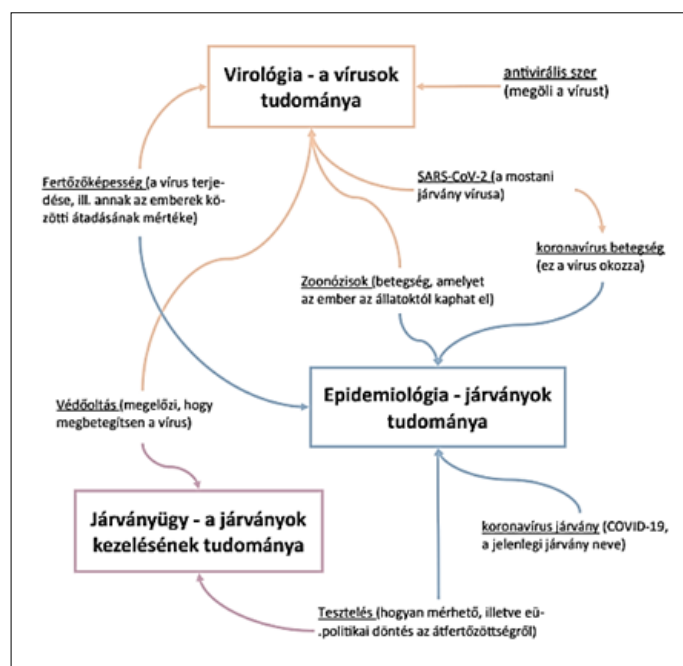
A tematikusság, avagy tartalmi feltárás

Három nagy **kategóriát** hoztunk létre (mint a könyvtár polcain a szakrend): magyar nyelvű források, külföldi források, és adatforrások. Ez utóbbi kategóriát a weboldaloknak és adatbázisoknak tartottuk fenn. Olyan weboldaloknak, mint a WHO oldalai, a Cochrane adatbázis, Wikipédiás oldalak, vagy a Johns Hopkins egyetem statisztikai oldala.

A kategóriák mellett **címkézni** kezdtük a bejegyzéseinket. A címkék olyanok, mint a tárgyszavak. Segítenek a tartalom értelmezésében, szűrésében, és a hasonló dolgok egy „helyre” hozásában. Létrehoztunk formai címkéket, amelyek felhívják a figyelmet, hogy például egy összefoglaló közleményről van szó, vagy esetleg irányelvről, netalán folyóiratban megjelent közleményről, azaz szacikkról.

A formai címkék mellé tartalmi címkéket vezettünk be: terápia, védőeszközök, járványtan, járványügy, epidemiológia, védőoltás stb. Itt volt az első „újratervezés”. Azt gondoltuk, hogy könyvtárosként van elég rutinunk a tárgyszavazásban. Hát ez nem egészen van így. Egyrészt nem is tárgyszavazunk mindannyian, másrészt pedig ez egy külön tudományterület, annak is egy része, amelyet most tárgyszavakkal kell tudnunk körüljárni.

Készült egy ún. tématerkép. Ez segített csoportosítani a tárgyszavakat, és értelmezni azokat. Virologia a vírusok tudománya (a mikrobiológia része). Az epidemiológia, azaz járványtan pedig a járványok tudománya. Végül pedig a járványügy, ami a kormányzati, nép-egészségügyi döntések meghozatalának tudománya.

Emellett vannak a szakmaterületek: pulmonológia, kardiológia, intenzív terápia. Vannak a társadalmi csoportok: idősek, gyermekek, egészségügyi dolgozók, dohányosok stb. Ezek mind-mind címkék = tárgyszavak. Jelenleg kb. 100 tárgyszóval dolgozunk. A lista szintén a közösen használt google drive-on található.

Egy közlemény - egy blog-bejegyzés

A bejegyzések tartalmával kapcsolatban is volt újratervezés. Kétszer is.

Első körben tematikusan gyűjtöttük a posztolnivalókat. De ez átláthatatlanná vált, nem tudtuk követni, hogy mit tettünk már ki az oldalra és mit nem. Ezért áttértünk az „egy közlemény – egy blog-bejegyzés” módszerre. Ekkor lettek napi listáink. Két hónap után viszont már annyi hír, szacikk és összefoglalás jelent meg, hogy ismét újra kellett tervez-

nünk. Az „egy közlemény – egy blog-bejegyzés” mellé elkezdünk tematikus posztokat is készíteni. Barabási Albert-László hálózat-kutató eredményei kapcsán már összefoglaló bejegyzés is születőben van.

Kategória: Posztok, érdekes írások

MAGYAR NYELVŰ FORRÁSOK, POSZTOK, ÉRDEKES ÍRÁSOK

A koronavírus felismerő és koncentrációját mérő bioszenzor

A Svájci Szövetségi Anyagtudományi és Technológiai Laboratórium (Empa) kedden számolt be honlapján az új módszerrel, amit az Empa, az ETH Zürich és a Zürichi Egyetemi Kórház kutatói fejlesztettek ki. Az eljárás képes mérni a koronavírus koncentrációját forgalmas helyeken valós időben. Az érzékelő munkába állítása lehetővé teszi a járvány mihamarabbi megállítását. Az új érzékelő működésének demonstrálására a kutatók a koronavírusral közeli rokonságban álló, és 2003-ban Kínában járványt... [részletei...](#)

30 APR. 2020

MAGYAR NYELVŰ FORRÁSOK, POSZTOK, ÉRDEKES ÍRÁSOK

172 kontakt közül egynek sem adta át a vírust egy 9 éves brit kisfiú

Olyan esetről ír a Guardian, amely bizonyíték lehet arra, hogy fertőzött gyerekek kevésbé terjesztik a koronavírus, mint a felnőttek. Egy kilenc éves kisfiú, aki az első brit koronavírusos betegként nyilvántartott Steve Walsh-tól kapta el a vírust, hiába került kapcsolatba a diagnosztizálását megelőzően összesen 172 emberrel, nem fertőzte meg őket a Sars-Cov-2 vírussal [...] még a legközelebbi kontaktok, a kisfiú két testvére sem kapták el tőle a... [részletei...](#)

28 APR. 2020

MAGYAR NYELVŰ FORRÁSOK, POSZTOK, ÉRDEKES ÍRÁSOK

Sokkal több gyerek hordozhatja a koronavírus, mint gondolták

Az új koronavírusal fertőzött gyermekek száma sokkal magasabb lehet annál, mint ami jelenleg a jelentésekben szerepel – ez egy olyan rejtett részlet, amely jelentősen alábecsülheti az egészségügyi ellátórendszerekre és a gyermekgyógyászati intenzív osztályokra vonatkozó igényeket – állítja egy napokban publikált amerikai tanulmány. A kutatók becslése alapján minden olyan gyermekre, akinek intenzív ápolásra van szüksége a COVID-19 miatt, átlagosan 2381 vírushordozó gyermek jut. Ez a számítás a... [részletei...](#)

28 APR. 2020

MAGYAR NYELVŰ FORRÁSOK, POSZTOK, ÉRDEKES ÍRÁSOK

Koronavírus: szenzációs bejelentést tett a világhírű magyar kutató

Barabási Albert-László fizikus, hálózatkutató és bostoni laborja fontos bejelentést tett a koronavírus elleni szer keresésének folyamatában. Közvetettek ugyanis a hálózatos orvostudomány alapján, hogy mely meglévő szerek lehetnek hatásosak a koronavírus elleni küzdelemben. [...] Csütörtökön pedig már azt közzéte Facebook-oldalán a professor, hogy közlésték hivatalosan is azon már létező gyógyszerek listáját, amelyek a koronavírus ellen jöhetnek szóba... Forrás: Portfólio Megjelent: 2020.04.17. Hivatkozott szócikk: Deiny Morselli... [részletei...](#)

COVID-19 statisztika Magyarországon

Országos Egészség-tudományi Szakkönyvtár

06-1-354-5377
konyvtar@aetek.hu

Könyvtárunk jelenleg csak online szolgáltat.

Kategóriák

- Adatok és források (21)
 - Magyar adatok (7)
 - Nemzetközi adatok (12)
 - Wikipédia (3)
- Külföldi források (12)
 - Érdekes külföldi írások (2)
 - ISZ által gyűjtött adatbázisok (2)
 - Külföldi szócikkek (3)
- Magyar nyelvű források (211)
 - adatbázisok (1)
 - Cikkgyűjtemény (41)
 - Posztok, érdekes írások (149)
- Nyitóloldal (3)

Utolsó frissítés

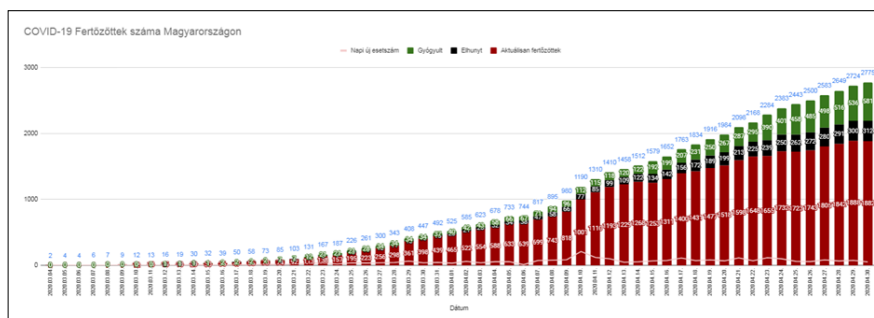
2020. április 27.

<https://medinfocovidinfo.wordpress.com/category/magyar-nyelvu-forrasok/posztok-erdekes-irasok/>

Ilyen esetben, ha újabb tudományos eredmény, szacikk kerül napvilágra, akkor a már elkészült bejegyzést kibővítjük. A bejegyzés létrehozásának a dátumát is módosítjuk, így a friss információval bővült tartalom nem tűnik el a régi bejegyzések között. Legalábbis reméljük. A téma-gyűjtemény posztok tervezése még kidolgozás alatt van.

Kiegészítés

Minden reggel, 6:00 és 7:30 közötti időszakban, megjelennek a magyarországi számadatok: az aktuális és hivatalos statisztika (<https://koronavirus.gov.hu>). A google drive-on létrehoztunk egy táblázatot, ebbe a táblázatba felírjuk a megjelenő friss adatokat. Ezekből az adatokból készül a blogunkon látható grafikon, amely azonnal frissül.

Eredményeink

A mai napig (2020. április 30.) 247 bejegyzést hoztunk létre.

Az oldal látogatottsága folyamatos. A kezdeti nagy, kiugró használati statisztika után (2020.04.06: 151 látogató) mostanra beállt egy átlagos használati szám: 20-40 látogató/nap. 19 követőnk van az oldalon, ők értesítést kapnak az új bejegyzésekről. A március 23-i indulás óta, azaz egy hónap alatt, összesen 1689 látogató járt a blogunkon.

Felkerült a korona-blog linkje a kormányzati távoktatás oldalára, az „olvasóink” több, mint fele onnan érkezik.

A folytatás

Nem tudjuk, hogy meddig lesz szükség erre a blogra. Most a napi követést segíti, a jövőben a megőrzést fogja támogatni. Reméljük.

Viszont nagyon sokat tanultunk: együttműködésről, csapatmunkáról, online eszközök használatáról, a tudomány (és a hírek) terjedéséről, az információ válogatásáról, gyűjtéséről.

Amint napi szinten up(to)date-ek leszünk, elkezdjük bevezetni a „minden témában legyen egy összefoglaló bejegyzés”- módszert is, azokról pedig majd hírt lehet adni más felületeinken is. Van még mit csinálni!

Ajánlás

Minden tiszteletünk a kutatóknak, aki leírják eredményeiket. A referátumok készítőinek, akik összefoglalják a tudnivalókat. A fordítóknak, akik rendkívül gyorsan fordítottak magyarra angol nyelvű tanulmányokat. Természetesen a szakújságíróknak is, akik közérthetővé teszik a tudományt. A kedvenc oldalaink, ahol nagyon jó tudományos összefoglalásokat lehet találni:

- 1001Covid (orvos csoport)
- A Zállatorvos (youtube csatorna)
- Elitmed (kiadó)
- HVG Tech rovat (hírportál)
- Index tudomány rovat (hírportál)
- Magyar Orvosi Kamara (szakmai szervezet)
- Magyar Tudományos Akadémia (köztestület)
- Qubit (weboldal, blog)

Amit eddig kihagytunk, de nagyon hasznos lenne: a podcastok.

Lehet, hogy erről is kellene egy poszt! 😊

Ghost, Guest and Gift Authorship, avagy szellemszerzők és ajándék alkotók

Horváth Patrik

PTE EGTK Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár

horvath.patrik@lib.pte.hu

Biztos mindenkinek van olyan emléke a múltból, amikor valakitől, valamilyen alkalomra ajándékot kapott. Biztos, hogy a mai napig jó érzéssel tölt el minket akár az ajándékozó, akár az emlék. Esetleg a kapott ajándékot féltve őrizzük? Esetleg naponta használjuk és naponta örülünk neki? „Jobb adni, mint kapni” – állítja a közmondás. Könyvtárosként azon tűnődöm, hogy ez a feltevés igaz-e a tudományos életben is? A szerzőség kérdéskörét vizsgálva esetleg azt kellene kérdeznem, hogy vajon etikus-e adni, vagy kapni? A következőkben az úgynevezett „ajándék szerzőségekről” (giftauthorship) szeretnék pár szót szólni, hogy pontosan mit is jelent és hogy mennyire elfogadott.

Mielőtt bármiféle szellemekről és ajándék szerzőkről szó esne, a legjobb, ha tisztázzuk mit is jelent szerzőnek lenni. Elsősorban a „Magyar értelmező kéziszótár” volt az, amit alapul vettem, ahol a szerző címszóhoz az alábbi leírás tartozik: „*Valaminek létrehozója, okozója*”[1]. Az Arcanum, illetve a Cambridge értelmező kéziszótárakban is hasonló megfogalmazásokat lehet olvasni a szerző címszó alatt. Ez egy elég tág fogalom, ami bár általánosságban jól jellemzi, hogy mit is jelent szerzőnek lenni, a tudományos életben azonban kicsit szigorúbbak a feltételek. Az ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) közreadott egy útmutatót arról, hogy ki tekinthető szerzőnek. Ez útmutató alapján a szerző az, aki megfelel a következőknek:

- I. A kutatásban részt vett (adatgyűjtés, adatelemzés, tervezés)
- II. A kézirat elkészítésében, részletes áttekintésében, valamint...
- III. A kézirat beküldés előtti jóváhagyásában közreműködött.
- IV. Ezen felül felelősséget vállal a munka minden részéért. Ha a munkát bírálat érné, a felmerült kérdésekre választ tud adni.

Persze ezek a kritériumok felvethetnek bennünk pár kérdést, hogy pontosan ki is a szerző, ezek a pontok tökéletes harmóniában vannak-e egymással, de ez akár egy újabb beszámolót is megérne. Mindenesetre arra tökéletes, hogy behatároljuk, ki is az a szerző.

Ennek kapcsán már beszélhetünk az ajándék és a szellemszerzőkről is. Szellemszerzőknek azokat a szerzőket nevezhetjük, akik bár részt vettek a munka megalkotásában — sőt talán teljes mértékben csak ők az alkotók — ám a szerzőségi jogukról lemondva, anonimitásba bújva eltűnnek. Legjobb példa erre a főleg egyetemistákat célzó szakdolgozatírással kapcsolatos hirdetések esete. Ebben a példában értelemszerűen a szakdolgozat írója egy szellemszerző, aki miután megalkotta a művet, annak jogairól lemondva átruházza azt a vásárlóra, aki aztán más tollával ékeskedve leadja, mint saját munkát. Ebben a helyzetben nem az a kérdés merül fel, hogy ez vajon etikus-e avagy elfogadható-e, hanem inkább, hogy milyen jogi következményei lehetnek egy ilyen csalásnak. De a szellemíró tevékenység per-

sze nem csak a szakdolgozat adás-vételben merül ki, megtalálható más formában is.

Míg ezek az úgynevezett szellemírók valóban szerzőnek minősülnek, csak lemondtak a jogaikról, addig azok a szerzők, akiknek szerzői jogot ajándékoztak – ajándék alkotók – ennek pont ellenkezői. Az ajándék alkotók azok a személyek, akiknek valamilyen okból teljes szerzőségi jogot tulajdonítanak a dokumentumhoz, annak ellenére, hogy csak részben vagy akár semmilyen formában nem vettek részt sem a kutatásban, sem az írásban. Természetesen ennek is több oka lehet, melyek szűrése bonyolult. Az egyik legártalmatlanabb példája annak, hogy valaki ajándék alkotóvá váljon, ha például részt vett egy tudományos mű elkészítésében, hiszen ő végezte az egyik kísérletet és ezért az ő nevét is teljes szerzőként tüntetik fel annak ellenére, hogy az írásban, esetleg más tesztek végzésében nem működött közre. Előfordulhat az is, hogy egy kutató a beosztottját amolyan ösztönzésképpen az általa valamely részletben nyújtott segítségéért jutalmazza azzal, hogy nem csupán megemlíti a kész dokumentumban, hanem teljes szerzői jogot tulajdonít neki. Persze ennek szöges ellentéte is előfordulhat, amikor például egy beosztott felsorolja a szerzők közé a közvetlen főnökét, hiszen ő az, aki dönt a jövőjéről, a fizetéséről, munkájáról. Természetesen nem feltétlenül utal erre az, ha egy intézet publikációit vizsgálva azt látjuk, hogy a magasabb beosztásban lévő munkatárs minden kutatásban és publikációban szerző volt, de érdemes elgondolkodni: vajon tényleg?

Véleményem szerint a mai „publikálj, vagy pusztulj” világban a kutatóknak nehéz dolguk van, ezért mindent megpróbálnak, hogy életben maradjanak a kutatói térben még akkor is, ha ez nem egészen etikus. Azok, akik részt vettek egy tudományos mű létrehozásában, akár mint író, vagy „csak” olyan szakember, aki kutatásban, tesztelésben közreműködött, ha nem is teljes jogon, de írónak számít. Azonban ha valaki pusztán pozíciója okán kerül szerzőként egy közleménybe, azt nem tartom etikusnak, sem elfogadhatónak.

Felhasznált források:

- [1] Magyar értelmező kéziszótár. Főszerk. Pusztai Ferenc, szerk. Gerstner Károly et al. 2. átd. kiadás. Budapest: Akadémiai. 2003. p. 1254.

Braunitzer Gábor, A tudományos közlemények szerzőségének néhány etikai és jogi vonatkozásáról. *Magy.orv.nyelv.* 2015. 1. 21–28. (http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/10183/7/MONY_V15N1_Braunitzer_u.pdf) [2020. 03. 26.]

Harvey, L. Gift, Honoraryorguestauthorship. *SpinalCord.* 2018. 56. 91. <https://doi.org/10.1038/s41393-017-0057-8> [2020.03.26.]

James W. Jones MD, PhD, MHA. Laurence B. McCullough PhD. Is a giftauthorshipreally a griftauthorship? *J. Vasc. Surg.* 2015. 61. 1092-1093. <https://doi.org/10.1016/j.jvs.2015.02.006> [2020.03.26.]

What is Ghost, Guest, and GiftAuthorship in Research? (<https://www.enago.com/academy/authorship-in-research/>) [2020. 03. 26.]

Zaki, Syed. (2011). Giftauthorship - A causeforconcern. *Lung India.* 2011. 28. 232-233. <https://doi.org/10.4103/0970-2113.83994> [2020.03.26]

Gondolatok – ezúttal egy új trendről – a könyvtárban

Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes

Békés Megyei Központi Kórház Orvosi Könyvtára

tolgyag@bmkk.eu

Furcsa világban élünk. A magam korabeliek számára különös, szüleink, de még inkább nagyszüleink számára egyenesen érthetetlen szokások jöttek/jönnek divatba, némelyik észszerű, mások kevésbé érthető okból. Elődeink természetközeli életmódjától nagyon távol állt a műanyag napjainkban tapasztalt méretű használata, újrahasznosítása meg aztán végképp! Nem is volt rá szükségük, hiszen birkájuk gyapjából időről időre fonalat fontak, lenjükből vásznat szőttek, ültetett fáikból bútort faragtak. Mi viszont műanyagot gyártunk, aztán eldobjuk, majd újrahasznosítjuk. Ez utóbbi innen nézve pozitív hír, hiszen a Földet már-már totálisan elárasztó, végtelenül hosszú ideig, vagy talán soha le nem bomló műanyagözön bolygónk testébe ékelődött, újrahasznosítása elemi érdekünk. Kormányunk államtitkárságot hozott létre az országunk területén és határain felhalmozódott, sőt vizeinken érkező, folyóinkat, majd továbbhaladva tengereket, óceánokat mérgező hulladék szakszerű gyűjtésének, megsemmisítésének és esetleges újrahasznosításának koordinálására. Kormányfői nyilatkozatot hallhattunk az illegális hulladéklerakatok (mert ilyenek is vannak szép számmal) felszámolásának égető szükségéről, a törvény megszegőinek szigorúbb szankcionálásáról. Az újrahasznosítás preferálása egyben divatot is teremtett. Ma már egyre trendibb a némi kreativitást igénylő újrahasznosított anyagokból készült használati- és dísz tárgyak, sőt ruhaneműk sokasága, néha úgy érzem, nem annyira esztétikai értéke vagy gyakorlati haszna, sokkal inkább – a magunk által létrehozott környezetszennyezés büntudatával terhelt – lelkiismeretünk megnyugtatója miatt.

A téma kapcsán felötlik bennem az épületek újrahasznosítása is. Úgy húsz évvel ezelőtt kezdődött, hogy a frekvencián álló, kiüresedett, ám meglehetősen lepusztult házakat tulajdonosuk nem tudta, vagy nem is akarta helyreállítani. Mást talált ki, mert a magyar leleményes nép! Ingatlanuk állagához illeszkedő, vagyis hasonlóan lepusztult, egykor szebb napokat látott, mára kidobásra ítélt, ezért végtelenül pénztárcabarát holmikkal rendezte be, így téve alkalmassá – költségkímélő, bár kissé extrém módon – a vendégfogadásra. És lám, a végtelen idő mérőműszerén egyetlen pillanat alatt kialakult az új divat: a romkocsmák. A 2004-ben elsőként megnyílt ilyen, szórakozóhellyé avanszált lelakott épület napjainkra csak Budapesten 120-nál is több követőre talált, biztos bevételt nyújtva tulajdonosainak az effajta közegre vágók által.

Mindezeket írásztalomnál ülve gondolkodom, miközben tekintetemet végighordozom 45 éve jól ismert munkahelyemen. A falak mentén roskadoznak a polcok, leginkább a múltó súlya alatt, hiszen az ott sorakozó szakfolyóiratok a legjobb indulattal sem nevezhetők up to date-nek, s ha egy-egy szak esetében mégis, az csakis jószándékú olvasóknak köszönhető, akik meghallják évek óta szóban-írásban közzétett felhívásomat és veszik a fáradságot,

hogy felajánlják saját szakfolyóiratukat a köz javára. Hiszen már csak halvány emlékként őrzöm a hosszas tárgyalásokat, kiadókkal, importőrökkel zajló tendereztetést, majd az izgalmas várakozást, végül a boldog elégedettséget, amikor elindult egy újabb év új, vagy jól ismert, sok éve/évtizede előfizetett folyóiratainkkal.

Tekintetem most a könyvespolcokra téved, ahol mesebeli állapotok uralkodnak: hol volt, hol nem volt... Merthogy régen volt, aztán már nem volt pl. önálló költségvetés, vagy igényfelmérés, de leginkább pénz volt, most meg nincs. Mára csak a néha-néha még gyámultalanul jelentkező és borítékolhatóan leszavazott felhasználói igény maradt... Kórházaink és egyáltalán az egészségügy mai helyzetét ismerve az elmúlt évek alatt szükségszerűen kialakult – hivatásunk két fontos eleme, a tudás és a leleményesség ötvözetével – egy új faj: a TK, azaz a terminátor könyvtáros. A kiművelt és önzetlen terminátor, aki akadályt nem ismerve addig úzi kiszemelt prédáját (értsd: releváns szakirodalom), amíg meg nem szerzi. Teszi ezt ismeretei és szakmai kapcsolatai birtokában, ráadásul önzetlenül, hiszen nem magának hajtja a zsákmányt, hanem azoknak, akik szintén másokért: betegeikért kérik.

Ebben a „zsákmányszerzésben” könyvtáraink országos szintű, élő kapcsolatrendszere ma fontosabb, mint valaha. Újra csak emlékeimet kell segítségül hívjam, hogy felidézsem a '70-es, '80-as évek pezsgő hálózati életét. A jól szervezett rendszerben működő – fiatalabb kollégáink elméjében ismeretlen fogalomként levitáló – alközpontok éberem őrködtek, hogy a rájuk bízott legkisebb kórházi tagkönyvtárak (ma már ez sem feltétlenül ismert és valós fogalom!) se szenvedjenek hiányt. Az anyaintézmény – az idők folyamán OOKDK, ODK, OIK, Medinfo néven ismert –, és benne az itt képződött könyvtáros generációk szeretett és tisztelt „őrangyala”, dr. Benda Mária (alias Szepi néni) pedig fáradhatatlanul fejlesztette és védelmezte ezt a hálózatot. A legendásan jó hangulatú (mára szintén feledésbe merült) tájértekezletek szervezési joga megtiszteltetést jelentett és rangot adott a felkért házigazda könyvtáraknak (ahogyan ezt a '80-as években könyvtárunk is megtapasztalhatta), az együtt töltött napok szakmai ismeretek és baráti kapcsolatok gyarapítását ajándékozták a résztvevőknek.

Napjainkra a hálózat és a szakmai rendezvények sora egyre szorongatóbb keretek közé szorult – pénz, érdeklődés, vagy mindkettő hiányában, ki tudja? A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége évente megrendezett konferenciája és négyévente soros tisztújító közgyűlése ad mindössze alkalmat a „nagy találkozás”-okra, ahol még működő könyvtáraink szakemberei informálódhatnak, ismerkedhetnek, emlékezhetnek.

Messzire kalandoztam. Ideje visszatérnem a jelenbe, ahol felsőbb kérésre két helyiségnyi „szépkorú” könyvet, folyóiratot próbálok elhelyezni egy légtérben. Helyük már nincs, bár szerencsésnek mondhatom magam, mert a helyiség galériás, mégsem fér el benne ennyi minden. Ezért a földön kis szigetek nőnek körülöttem a „kiűzött vándorokból”, köztük egy csapás (ez bizony az!), hogy meg tudjam közelíteni valamennyit. A régről leltáramban maradt kórtermi ülőkén néha megpihenek keresés közben, majd tovább állok. Hova tovább? Hovatovább én sem tudom, mert a kb. hatszor hatos helyiség kiterjedése véges. Egy pilla-

natra zseninek érzem magam, mert átlátom a káoszt. Mondjuk, ekkora területen nem nehez. Az egykor olvasóknak szánt asztalon most a folyóiratok mellett jól megférnek a leadásra váró teáskannák és velük az emlék, amikor még illatosan gőzölgő teával kínáltuk a betérő orvosokat, akik konzultáltak, tapasztalatokat cseréltek a napi munkájuk során felmerült kérdésekről és persze olvastak, tanultak a tudomány szentélyében. Az egyik széken kimustrált, rég kihűlt (hisz ma már nem esszük olyan forrón a kását) rezsó a mikrowave előtti időkből, odébb egy nagy láda, korábbi kiállítások anyagával megrakva, elmúlásra ítélve, mert valami tényleg elmúlt. Holnap jönnek és elviszik valamennyit. Végleg. Már nincs szükség rájuk.

Vagy mégis? Ahogy így nézem a nagy eklektikus csendéletet – ismerve hasonló helyzetű könyvtáraink történetét – a romkocsmá analógiájára születni látszik lelki szemeim előtt egy új műfaj: a romkönyvtár. Ahol felidézhető, sőt kézzel fogható a múlt: a kattogó-maszatoló írógép, az indigóval bélelt sokpéldányos könyvtárközi kérőlap, a mikrofilm olvasó monstrum, a húzogató diavetítő... és talán néhány könyv is. A végén még lesznek olyan romrajongók, akik akár fizetnek is, hogy nosztalgiázhassanak köztük.

Brainstorming... potenciális esély felszámolandó, a folyamat elején, közepén járó könyvtáraink életben tartására? Akár. Hiszen mondom, furcsa világban élünk.

A szerző által készített fotó

Katonai kórház történet más olvasatban
Egy katonáorvos és az
1938-as budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus
Pogányné Dr. Rózsa Gabriella (PhD) tanácsos

Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Tudományos Könyvtár, könyvtárvezető
prg1971.05.29@gmail.com

1938 – a magyar történelemben az utolsó békeév a II. világháború előtt, de emellett több jeles jubileumot, eseményt is ült a magyarság; ebben az esztendőben volt Szent István király halálának 900. évfordulója, Horthy Miklós kormányzó 70. születésnapja, a Jeruzsálemi Szent János Lovagrend (a Máltai Lovagrend) Magyar Lovagszövetségének 10 éves fennállása és a budapesti XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus. Utóbbi rendezvény egészségügyi biztosításának felelőse dr. Brana János (1881-1949) szemész szakorvos, orvos tábornok és egyetemi tanár volt.

Társadalomtörténet – Magyarország – XX. század első fele
Katonáorvoslás története
Dr. Brana János – életrajz

History of military hospitals – in an another aspect
A military doctor and the International Eucharistic Congress in Budapest

1938 – it was the last year in peace before the World War II and the time of a few important events in Hungary: 900th anniversary of the death of the first Hungarian king Saint Stephan I, the 70th birthday of the Hungarian governor Miklós Horthy, the 10th year after the reorganisation of the Hungarian Association of the Knights of Malta and the 34th International Eucharistic Congress in Budapest. The health service of the IEC was organized by Dr. János Brana (1881-1949) ophthalmologist, military doctor, major general, university professor.

Social history – Hungary – First part of the 20. century
History of military medicine
János Brana – military doctor – biography

A katolikus templomok homlokzatán lévő plakátok, a felhívások, reklámok hirdetik már egy ideje, hogy 2021. szeptember 5. és 12. között Budapesten lesz az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus. A rendezvény azonban nem csupán római katolikus körökben áll a figyelem középpontjában, számos híradás tudósít az elkövetkező programokról, a szer-

vezés eddig elvégzett feladatairól, kiállítások készítik fel az érdeklődőket a vallási, teológiai tartalom mellett a jelentős hazai és külföldi tömegeket megmozgató idegenforgalmi, „turisztikai” eseményekre. A teljesség igénye nélkül: jogszabály született a NEK támogatásáról[1], a Kongresszus hivatalos himnuszának megkomponálására kiírt pályázatot a Pályázat Menedzser honlap is közzétette[2], templomok felújításával és infrastrukturális beruházásokkal készül az ország a több százezresre becsült zarándoktömeg fogadására.[3] A Magyarországi Evangélikus Egyház a 2020. esztendő az Úrvacsorának szenteli, ennek – és a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus – apropóján írt ki kortárs képző- és iparművészeti pályázatot többek között a Magyar Képzőművészeti Egyetem honlapján is.[4] A közelgő esemény iránti érdeklődés sajátos szempontú – és bevallottan kissé önkényes, de mindenképpen érdekes – mutatója, hogy az Arcanum Digitális Tudománytárban lefolytatott keresés 2144 találatából 407 forrás (19%) 2019. szeptember 1-je óta került be az adatbázisba.[5]

A mi és kortársaink legtöbbje életében ez az egyetlen ilyen rendezvény, nem így Magyarország történelmében, hiszen 1938-ban a magyar főváros adott otthont a XXXIV. Eucharisztikus világtalálkozónak. Érdeemes megjegyezni, hogy az akkori kongresszus sem csupán egyházi „belügy” volt, hiszen „fővédő”-ként vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó hitvesét nyerték meg a magyar főpapok[6], a szervezés munkálatait pedig verseghi Nagy Elek meghatalmazott miniszter koordinálta. Az előzetes számítások szerint 60 000 külföldi vendéget vonzó zarándoklat előkészítése 14 bizottságban zajlott[7], és a prognózisok alapján a lelki hozadék mellett a „idegenforgalmi, gazdasági és valutáris szempontból szinte felbecsülhetetlen előnyökhöz jut Magyarország”. [8]

Ám ez az év több szempontból is jelentős volt a magyar (és a világ)történelem, a bel- és külpolitika tekintetében.

Nagy- vagy dédszüleink korosztálya emlékezetes rendezvénysorozattal, többek között a Szent Jobb országjárásával emlékezett meg Szent István király halálának 900. évfordulójáról 1938-ban. A rendezvény fővédnöke Horthy Miklós volt, aki ebben a történelmi pillanatban (a két világháború közötti korszakban) református vallásúként és kormányzóként is tudatosan vállalta fel a Szent István-i örökséget, az erős, egységes és európai szintűen meghatározó államként jegyzett többnyelvű és több kultúrájú Nagy-Magyarország eszméjét. Nem véletlen ez, hiszen a trianoni békeszerződés (a gyakorlatban leginkább diktátum és maximum fegyverszüneti egyezmény) az elcsatolt magyarsággal együtt a nemzetiségi közösségeket is meg-nyirbálta az új határok megvonásával.

A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusok sorában nem példa nélkül való, hogy olyan ország kapja meg a rendezés jogát, amelynek az adott esztendőben „nemzeti szent”-jének éppen jeles jubileuma is van. Szent Ágoston halálának 1500. évfordulójához kötődően rendezték Karthagóban az 1930-as Kongresszust az akkor már kisebbségben lévő afrikai keresztény közösségek erősítésére. A dublini katolikusok pedig 1932-ben a Kongresszus mellett Szent Patrik-évet is ültek az „írek apostola” és közvetve Európa „újra-térítője” emlékére.[10]

Horthy kormányzó 1868. június 18-án született, így 70. születésnapja a kiemelt jelentőségű 1938-as évre esett, nem messze az Eucharisztikus Kongresszus, illetve a Jeruzsálemi Szent János Lovagrend (a Máltai Lovagrend) szintén budapesti világkongresszusának időpontjától. Utóbbi reprezentatív nemzetközi találkozó úgyszintén évfordulóhoz köthető: a rend a középkortól a XVII. századig volt jelen hazánkban, a magyarországi tagozat, a Magyar Lovagszövetség újraalakulása pedig 1928-ban történt meg; és már 1937-ben felvetődött, hogy a tízéves fennállás ünnepére a magyar fővárosban legyen a rend nemzetközi tanácskozása. Mindazonáltal – ahogyan az összes említett esemény – a Lovagtalálkozó nem mellékes célja a külföld vezető személyiségeinek Magyarország felé fordítása, magyarbarát nemzetközi kapcsolatrendszer kiépítése volt. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy a szervező bizottság Dr. Habsburg József Ferenc királyi herceg és Széll József tiszteletbeli lovag vezetésével működött, a rendezvény a főváros és számos minisztérium, jeles hivatal erkölcsi és anyagi támogatásával jött létre, utólag pedig több rendező is magas állami kitüntetésben részesült „*az ország érdekében teljesített hasznos szolgálatukért*”. [11]

A Szent Jobb országjárása[9]

De hogyan jön mindehhez a kórháztörténet, a katona-egészségügy története és egyáltalán a Magyar Királyi Honvédség? És ki a címben meg nem nevezett katonaorvos?

1938 – mindannyian tudjuk – a II. világháború előtti utolsó békeév is volt. Béke volt még ekkor abban az értelemben, hogy 1938 tavaszán-nyarán még nem voltak harci cselekmények, a Felvidék részleges visszacsatolása az úgynevezett első bécsi döntés után, 1938 novemberében következett be. Mindazzal együtt mindez a Nagy Háborút lezáró trianoni béke okozta trauma következménye; a csonka Magyarország haderejének csökkentése után eleinte burkolt, majd egyre nyíltabb fegyverkezés, militarizálódás figyelhető meg az országban (és külföldön is), 1937. szeptember 11. és 15. között már az úgynevezett mozgósító nagygyakorlat is lezajlott. Ennek egészségügyi biztosítása az akkori 8. számú honvéd helyőrségi kórház, a mai Honvédkórház feladata volt [12].

Ebben a háborúra ugrásra készen álló környezetben a Magyar Királyi Honvédség magától értetődően volt tehát jelen minden rendezvényen, katonazenekar műsora és katonai díszszemle emelte az amúgy is pompás ünnepek színvonalát [13], az eucharisztikus

kongresszuson pedig külön szentmisét szerveztek a katonák részére a Hősök terén.[14] Az egyre hangsúlyosabb és nyilvánvalóbb militarizálódás következtében a Magyar Királyi Honvédség mint az ország egyik erős és tettekre kész szervezete ezen szerepvállalásával, nyilvános megjelenéseivel magától értetődően saját és az ország erejét is reprezentálta.

Az Eucharisztikus Kongresszus körmenete. 1938. május 30.[15]

A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus előkészítő munkálatai 14 bizottságban folytak, ezek egy része magától értetődően egyházi, teológiai kérdésekkel foglalkozott, volt csoport, amely a hazai és nemzetközi protokoll kérdéseikért felelt, sok teendő volt a kulturális és idegenforgalmi szervező munkában a szálláshelyek és a „turista-információs” szolgálat megteremtése területén. A Honvédségnek pedig hivatásából következően volt tapasztalata nagy embertömegek mozgatásában, ellátásában, szervezésében, szállításában és egészségügyi biztosításában – katonák vagy éppen a félmilliószarandoktömeg viszonylatában. Az előzetes becslések szerint „*Európában soha nem látott búcsújárás színhelye lesz ... Budapest*”[16]. Nem volt tehát véletlen, hogy az Eucharisztikus Kongresszust szervező munkacsoportokból négynek a tevékenységét végül is Kárpáthy Kamilló, a hadsereg volt főparancsnoka vezetése alatt hangolták össze, nevezetesen a lakás-, az ételmezési, a vasúti szállítási és általában a közlekedési ügyeket. „*Az idetartozó kérdéseket ugyanis egybevágóan racionálisan kell intézni, így Kárpáthy Kamilló elnöklésével új bizottságot alakítunk, amelynek a feladata, hogy tisztázza a főváros felvevőképességét, a környéki és a távolabbi lehetőségek befogadóképességét, és ennek alapján világosan lássuk, hány ember elhelyezéséről lehet szó. A ... bizottság számára és így közvetve a mi számunkra is Röder Vilmos honvédelmi miniszter kilátásba helyezte, hogy egész apparátusával támogatja a bizottság működését.*”[17]

A tömegrendezvények résztvevőinek orvosi ellátását, az egészségügyi biztosítást koordináló bizottság elnöke Dr. Johan Béla államtitkár, alelnöke Dr. Szukováthy Imre főiskolai igazgató volt, a Kongresszus egészségügyi főnöki megbízását pedig Dr. Brana János, akkor már nyugállományú „tábornokorvos”, egyetemi tanár szemész szakorvos kapta.[18]

Brana János, utóbb vitéz bogdánffy Brana János[19] életéről, hol kalandos, hol szomorú sorsáról kézikönyvekben, adattárakban, katonai rendeleti közlönyökben, illetve

napilap- vagy folyóiratcikkekben[20] csak itt-ott találhatók adalékok, a legrészletesebb adatközlés azonban Brana doktor *Rövid élettörténetem* című autográf önéletrajzából[21] származik.

Dr. Brana János[22]

Brana János 1881. január 22-én született az erdélyi Hevesmezőn (Ruszpoljána), Máramaros megyében a nyolcgyermekes[23] népiskolai igazgató egyik fiaként. Édesapja korai halála után neveltetését nagybátyja, id. Brana János rutén görög katolikus esperes vállalta magára, akinek indíttatására az ungvári katolikus főgimnáziumban tanult, itt érettségizett 1900-ban, majd a kassai jogakadémián kezdte meg tanulmányait. Közben azonban elnyerte a császári és királyi közös hadsereg katonatorvosi ösztöndíját, így 1900. október végétől orvosi stúdiumokat folytatott a budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemen[24]; doktori címet 1905-ben kapott, december 1-jétől pedig már a bécsi katonai alkalmazóiskola hallgatója lett. 1906 ősztől csaknem egy éven át a budai 17. számú helyőrségi kórház főorvosaként szolgált, innen került a császári és királyi 12. ulánuszredhez Tolnára. 1908-ban ezredorvosi rangba helyezték, állomáshelye eleinte Szeged lett[25], itt kötött házasságot Kass Ilonával[26], aki abból a szegedi szállodatulajdonos Kass-családból származik, amely később a híres grafikus Kass Jánost adta a magyar művészetnek. 1912-ig Székesfehérvár, Pancsova majd Kolozsvár lett szolgálati helye, ahol egy éven át a szemklinikán „speciális szemészkiképzésben” részesült. Innen vezényelték a przemysli 3. számú helyőrségi kórház szemészeti osztályára, és itt gyógyított a Nagy Háború kezdetéig. A mozgósításkor a közös hadsereg 45-ös gyalogezredének orvosfőnöke lett, ebben a minőségében került visszavonulás közben orosz hadifogságba 1914. november 10-én egészségügyi személyzetével és három orvostársával együtt. Fogságba eséséről a Budapesti Orvosi Újság is tudósított.[27] Hároméves fogsága első időszakát Nyiznij Novgorod „öreg fogház”-ában töltötte, ahol „*a czári regime és orosz rendőrség szigora éles kontrasztban állott a fogház belsejében szolgáltot teljesítő orosz muzsik jámbor-jóakaró lelkiületével.*” A fogházban tisztársaival együtt tiszti étkezőt létesítettek[28] olvasható egy újsághírben, ez azonban a XX. század első évtizedeiben már nem csupán a testi táplálék felvételének helyszíne volt a laktanyák, garnizonok életében, hanem a tisztek szellemi találkozóhelyeivé váltak, így a tiszti étkezdék a lehetőségek függvényében a tudományos és kaszinóegyletek székhelyei is voltak. A hadifogságban az étkezde megszervezése tehát a „normális” tiszti létre és életformára való törek-

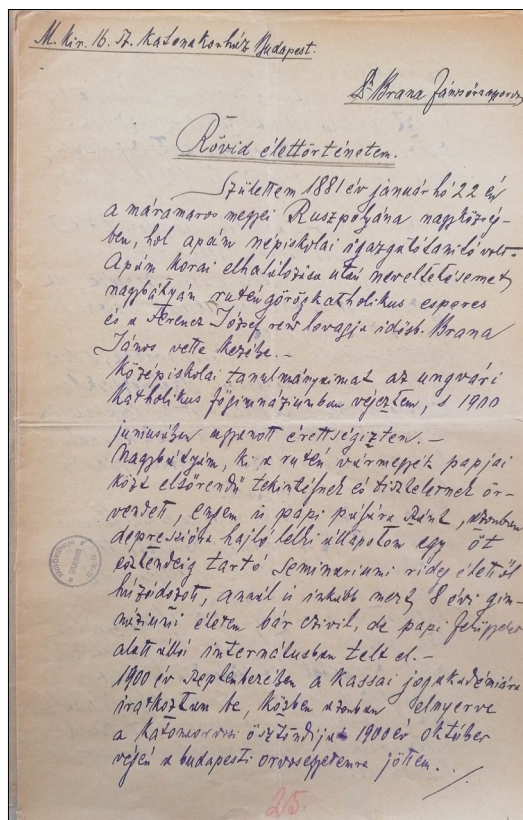
vés eredménye. Brana doktor pedig éppígy volt aktív részese a katonai/katonaorvosi tudományos életnek még frontszolgálata előtt a przemysli katonai kórházban tevékenykedve: 1913. december 1-jén előadást tartott a helyőrségi katonaorvosok tudományos egyletében (Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Przemysl).[29]

Fogsága második évében Hermann Kusmanek gyalogsági tábornok, Przemysl védőjének „háziorsosa” lett, kit vezérkarával együtt internáltak, így szintén Nyizsnij Novgorodban raboskodott, ekkor átmenetileg a börtönépület helyett ugyanennyire őrzött, de mégis civilizáltabb elhelyezésben részesült. Az utolsó hadifogoly-évét újra a táborban töltötte, ahol különféle fertőző betegségekben szenvedő, illetve a háború, a fogság és az izoláltság miatt pszichés zavarokkal szintén küzdő fogolytársait kellett gyógyítania, majd maga is megbetegedett és a moszkvai katonai kórházba került rabnak, betegnek, orvosnak egy személyben. Tapasztalatait később tudományos dolgozat formájában tette közkinccsé *Orvosi megfigyelések és tapasztalatok orosz hadifogságban*[30] címen.

Itthon már 1916 júliusában híre kelt, hogy kiszabadul fogságából[31], ám végül csak 1917 februárjában jutott Pétervárra egy invalidus-transzporttal, onnan a Finn-öböl mellett egy katonai kórházba, és itt élte át a forradalmat is. Végül 1917 nyarán indulhatott haza; utóbb a nagyváradi, később a zágrábi helyőrségi kórház szemészeti osztályának lett vezetőorvosa, ekkor már törzsorvosi rangban. Az 1918-as és 1919-es forradalmak ideje alatt eleinte Zágrábban tartózkodott, majd Szegeden volt felesége szüleinél, és a Tanácsköztársaság napjaiban világnézeti okok miatt nyugdíjazását kérte. A kommün bukását követően – az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása és a császári és királyi közös hadsereg megszűnése után már a Magyar Királyi Honvédség katonaorvosaként – Budapesten szolgált a mai Honvédkórházban, akkori nevén a „volt 16. számú helyőrségi kórház”-ban[32], illetve jogutódjában a 2. számúban a szemészet osztályvezetőjeként egészen 1928 novemberéig. Innen a budai, 3. számú Honvéd és Közrendészeti Kórház állományába helyezték, ahol később kórházigazgatói, a haderőfejlesztés nyílt felvállalása után, 1935-től kórházparancsnoki megbízást is kapott[33]. 1921-ben „a trianoni békeszerződés folytán” helyezték nyugállományba[34], utóbb azonban visszatért a katonaorvosi szolgálatba, végleges leszerelését 1937. március 3-ai keletkezéssel rendelte el Horthy Miklós kormányzó.[35]

Katonaorvosi karrierje során több elismerésben részesült: a Magyar Érdemrend Középkeresztje, a Magyar Tiszti Érdemkereszt, a Magyar Signum Laudis, ennek szalagján a Ferenc József-rend lovagkeresztje kardokkal, a Háborús Signum Laudis a kardokkal, a Károly-csapatkereszt, a Magyar Háborús Emlékérem, az osztrák háborús emlékérem kardokkal elnevezésű érdemrendek tulajdonosa[37], a Magyar Érdemrend Tiszti Keresztjét 1930-ban[38] és 1937-ben[39] nyerte el. A Magyar Katonai Szemle arról is tudósított, hogy 1933-ban Brana János dr. I. osztályú főtörzsorvos, a budapesti 9. számú (ez a korábban 3. számú gyógyintézménnyel azonos) helyőrségi kórház parancsnokának pápai kitüntetésként XI. Piusz[40] „*pápa Őszentsége sajátkezű aláírásával ellátott fényképét küldte*” meg, melyet „*Luttor Ferenc pápai prelátus [adott] át a honvédkórházban egybegyűlt közönség és a kórház tisztikara előtt*”. [41] Brana János orvos tábornok, egyetemi tanár 1942-ben már a vitézi cím birtokosaként (vitész Bogdánfy Brana János[42]) Nemzetvédelmi Keresztet kapott[43], me-

lyet a kormányzó azoknak adományozott, akik „akár a magyarországi kommunizmus súlyos megpróbáltatásainak idejében, akár a hazánktól elszakított és utóbb a Szent Koronához visszatért területeken az idegen megszállás nehéz éve alatt törhetetlen magyar hittel küzdöttek a hazánkat megcsonkító és a magyar nemzet gyengítésére törekvő erőkkel szemben s a magyarság és Magyarország fennmaradása érdekében életük kockáztatásával önfeláldozó magatartást tanúsítottak”[44].

Dr. Brana János kéziratos önéletrajzának első oldala.[36]

Tudományos működését – szó volt már róla – még przemysli időszakában kezdte meg, számos tanulmánya, előadásának összefoglalója olvasható a *Gyógyászatban*, az *Orvosi Hetilapban*, a *Budapesti Orvosi Újságban* és az *Orvosképzésben*. [45] 1924 júniusától tagja a Budapesti Királyi Orvosegyesületnek [46], 1928-ban egyetemi magántanári címet szerzett a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Karán, a kari tanács 1937. december 14-ei ülésén pedig a rendkívüli tanári címet is odaítélte neki. [47] Mindazonáltal azt is fontosnak tartotta, hogy ne csak az egyetemi katedrán tanítson, hanem élt az ismeretterjesztés modern technikai eszközei által kínált lehetőségekkel, a hírlapokban publikált tudományszerűsítő, gyakorlati tanácsokat tartalmazó cikkei mellett rádióelőadásokat is tartott (pl. *Rövidlátás, túllátás* [48] címmel 1933. március 29-én [49] vagy 1934. április 10-én hangzott el előadása *A szem egészségéről* [50]).

1929-es újraindulástól 1936 végéig szerkesztője volt a *Honvédorvos* című egyetlen hazai katona-egészségügyi profilú szakfolyóiratnak és ugyanezen esztendőben vált a Honvéd és Közrendészeti Egészségügyi Tanács tagjává, utóbb, 1936-ban elnökévé. [51] Megalakulásától kezdődően részt vett a Honvédorvosok Tudományos Egyesületének munkájában is.

Az 1930-as évek elején azonban egy másik tudományos programban is szerepet vállalt. A Nagy Háború előtt Paul Myrdacz jeles katonaorvos megfogalmazta, a világháború „*nagy, tudásban gazdag tanítómester*” és a tudomány fejlődése számára „*eredeti, kutatásban gazdag esemény; egy rendkívül érdekes tömegkísérlet*”. [52] Az első pillanatra megdöbentő és számos erkölcsi kérdést felvető kijelentés igaza azonban a világháború kitörése után hamar beigazolódott, hiszen az új haditechnika, az elhúzódó állóháború és a harci cselekmények hatalmas földrajzi területekre kiterjedt volta speciális elvárások elé állította a hadsereget, a hátországokat és nem utolsósorban a katona-egészségügyi rendszer minden elemét. Éppígy kapott új feladatot a közgyűjteményi rendszer is. A háborús vonatkozású könyvtári jellegű, leginkább nyomtatott vagy kéziratoss forrásokból az OSZK-ban világháborús különgyűjtemény szerveződött. [53] A katonai tárgyi eszközökből és a Nagy Háború alatt készült katonai hivatalos és magániratokból, relikviákból pedig a Hadtörténelmi Intézet jogelődje teremtődött meg még 1918-ban, a Hadtörténelmi Könyvtár alapítása pedig 1920-ban történt meg [54]; a gyűjtemények 1929 nyarán nyerték el mai elhelyezésüket a volt Nádor-laktanyában [55]. A Hadi Múzeum ezután is több felhívással fordult az orvosokhoz: „*A Magyar Királyi Hadi Múzeum könyvtára a világháborúra vonatkozó összes irodalmi termékeket gyűjti és ezekről szabályszerű katalógust vezet.*” A Hadi Múzeum igazgatósága felkérte az orvosokat, hogy világháborús orvosi témákkal foglalkozó tudományos közleményeiket és dolgozataikat küldjék meg a Könyvtár részére. A tanulmányok, írások, feljegyzések, naplók összegyűjtésével pedig Dr. Brana János I. osztályú főtörzsorvost, a Budapest I. kerületi Alkotás utcai (korábbi 17. számú helyőrségi) kórház igazgatóját, egyetemi magántanárt bízták meg. „*Ugyancsak újból felkérjük az orvostársadalmat, klinikákat és egészségügyi intézeteket, hogy a birtokukban levő akár a világháborúból, akár a régi múltakból fennmaradt egészségügyi vonatkozású értékesebb emlékeket a hazafias cél érdekében letét vagy ajándék formájában a Hadi Múzeum egészségügyi szakosztálya részére át-engedni szíveskedjenek. A beszállításra és -szolgáltatásra vonatkozó bárminő felvilágosítást szintén fentnevezett nyújt*” [56] – olvasható az MTI 1931. november 10-ei egyik híradásában.

A korabeli magyar orvostársadalom tudományos és közösségi életének érdekes színt foltja volt a vallási, egyházi kötődésen alapuló Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesülete, amely 1931. október 25-én tartotta alakuló ülését a Szent István Társulat dísztermében. [57] A szervezet a már külföldön működő és XIII. Leó pápa „*Humanae genus*” kezdetű 1884-ben kelt enciklikájában foglaltak megvalósítására szerveződött társaságok mintájára jött létre [58] a katolikus erkölcsi elvek érvényesítésére az orvosi gyakorlatban, a világnézeti határkérdések tanulmányozására és az egyetemi ifjúságnak orvosi vonatkozású erkölcsi kérdésekben való irányítására, illetve fontos szerepet vállalt a családvédelemben. [59] A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus idején Brana doktor a Szent Lukács Egyesület alelnöke volt. [60] (Egyébként a szervezetet 1937-ben jegyezték be és 1947. január 17-én szüntették meg miniszteri rendelettel éppúgy, mint Brana János másik szakmai közéleti kötődését jelentő társaságot, a Honvédorvosok Tudományos Egyesületét. [61] Érdemes megjegyezni, hogy a rendszerváltoztatás után, 1991-ben úgy a Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesülete, mind a Katonaorvosi Társaság újjászerveződött, utóbbi ma Magyar Katonai Katasztrófaorvostani Társaság néven működik.)

Dr. Brana János szakmai életútjának ismertetéséből kitűnik, hogy az 1930-as években nagyon is tevékeny, ismert és elismert tudós orvos volt, aki katonai pályafutása során nem csupán klinikusként tevékenykedett, hanem a Nagy Háborúban és hadifogsága idején az egészségügyi rendszer szervezőjeként, nagy embertömegek orvosi ellátásának biztosítójaként szintén bizonyított. Nem volt véletlen tehát, hogy az 1938-as budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus egészségügyi biztosításának megszervezését éppen őrá bízták. A kongresszus egészségügyi főnökeként a rendezvény teljes ideje alatt, 1938. május 24-étől 30-án estig közel 200 orvos, több száz ápolónő és mentő munkába állításával építette ki az egész országot behálózó szolgálatot. A Magyar Orvosok Szent Lukács Egyesülete, a Vöröskereszt, a Zöld- és a Kékkereszt ápolónői, a városi és vármegyei mentőegyesületek, a nagy tömegeket vonzó események helyszínein főként a Budapesti Önkéntes Mentőegyesület segítségével szervezte meg a Horthy Miklós Közkórházra (a mai Bajcsy-Zsillinszky Kórházra) és egyéb gyógyintézetekre, összesen 1200 férőhelyre alapozva zarándokok orvosi ellátását. A pályaudvarokon a Vöröskereszt helyi szervezetei adtak ügyeletet, Budapesten pedig külön pályaudvari egészségügyi kirendeltségek működtek, a tömegszállításokon önkéntes doktorok állandó egészségügyi szolgálata és gyengélkedőszobák álltak rendelkezésre. A rendezvény idejére a fővárost 10 orvosi kerületre osztotta fel; az úton lévőkre 10 kilométerenként egy-egy segélyhelyet telepített elsősegélynyújtásra kiképzett személyzettel és „mentőszekrény”-nyel, minden 50 km-re pedig a Városi és Vármegyei Mentőegyesületek mentőautói ügyeltek.[62]

A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszussal majdnem egy időben, 1938. május 31-én a katolikus orvosok egyesülete díszülést tartott, ahol Brana János *Eucharisztia és az orvos* címmel tartott előadást, melyben az egészség- (egyben a nemzet)politika kérdéseit tárgyalta a mélyen hívő orvos szemszögéből: egységben kezelte a nemzeti, az egészségügyi és a szociális-nevelési-erkölcsi szempontokat, feladatának „*az erkölcsi és testi prophylaxis*”-t határozva meg.[63]

A Szent István év, valamint a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus szép ünnepének emléke életük végéig elkísérte azokat, akik részesei lehettek. Az 1938-as esztendő az utolsó békeév is volt, így utóbb Brana János doktor személyes sorsa is a II. világháború eseményeihez kötődött. 1944-ig nyugalmazott orvos tábornokként és egyetemi tanárként Budapesten szolgálta hazáját romló egészsége adta lehetőségén belül. A háború alatti és utáni tevékenységéről nem sok forrás áll az utókor rendelkezésére. Csupán néhány hírlap elszórt híre és az Orvosi Karhoz külföldről megküldött igazoló jelentése ad némi felvilágosítást utolsó éveiről. A jelentést a Pázmány Péter Tudományegyetem orvoskarának 47. január 14-ei tanácsülésén tárgyalták.

Miután Brana János több éven keresztül szenvedte az orosz hadifogságot a Nagy Háború alatt, és 1917-ben Pétervárott a Kerenszkij-féle forradalom tanúja lett, majd Zágrábban és Szegeden tartózkodva élte át az 1918-as és 1919-es balratolódásokat, a front, a Vörös Hadsereg közeledtével (és frissen műtött szeme miatti aggodalomtól is hajtva) Nyugat-Magyarországra menekült; a kőszegi katonai reáliskola orvosa lett. Amikor az iskolát sok egyéb intézménnyel együtt nyugatra telepítették, akkor ő még Magyarországon maradt és

a város betegeit gyógyította, 1945. március 28-án azonban parancsra több százezer magyarral együtt Németországba távozott.[64] A Világosság című lap 1945. október 13-ai „hadifogoly- és deportáltszolgálat” szerint vitéz (Bogdánfy) Brana János akkor a németországi metteni gyűjtőtáborban (menekülttáborban) tartózkodott, és a tábor parancsnoka volt.[65] Szívpanaszai és gyomorfekélye miatt 1946. június 4-étől Bad Reichenhall kórházában kezelték, 1947 áprilisában haza szándékozott jönni, hazatérésig írásbeli igazoló jelentése elfogadását kérte egyetemi tanár kollégáitól: *„Jelentem továbbá, hogy soha életemben sem politikával nem foglalkoztam, soha semmiféle politikai pártnak tagja nem voltam és soha senkinek sem szóval, sem tettel nem ártottam.”*[66]

Végül azonban már nem tudott, vagy a hazájából érkező hírek miatt nem akart Budapestre visszautazni. 1949 nyarán *„az USA-ba szóló assurance-t, meghívást kapott elismert tudományos szakirodalmi munkásságának folytatására. Három nap múlva azonban váratlanul meghalt 68 éves korában”*. Az emigrációban felesége mellett sógornője és sógora, Demeter László huszárezredes osztozott sorsában.[67]

1938-ban a budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus egészségügyi szolgálatát tehát egy olyan ember szervezte meg, aki volt katonaoorvos békében és háborúban, volt kitesztelt hadifogoly és ünnepelt egyetemi tanár, de a rábízottakért és az egész nemzetért mindenkor felelősnek érezte magát, akár fogolytárs volt, akár parancsnok, hiszen – orvosi hitvallását idézve – *„Orvosi ténykedésünk során száz és száz könnyű és nehéz halált látva, végre mi is Isten ítélőszékéhez közeledünk, hogy számot adjunk nemcsak önmagunkról, hanem tudásunkra és hivatásunkra bízott ezer és ezer embertársunk fölötti sáfárkodásunkról.”*[68]

Források:

[1] 1563/2017. (VIII. 28.) Korm. határozata 2020. évi budapesti Eucharisztikus Világkongresszus és a 2021. évi Vadászati Világkiállítás megrendezése érdekében megvalósítandó, a HUNGEXPO Budapesti Vásárközpont és egyes kapcsolódó fejlesztések elvégzéséhez szükséges forrás biztosításáról. In: Netjogtár. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A17H1563.KOR&txtreferer=00000001.TXT> (letöltés dátuma: 2020. február 4.)

[2] Pályázat a 2020-as 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus himnuszának megkomponálására. URL: <https://palyazatmenedzser.hu/palyazat-a-2020-as-52-nemzetkozi-eucharisztikus-kongresszus-himnuszanak-megkomponalasara/> (letöltés dátuma: 2020. február 4.)

[3] Bukovszki Péter: Százezerek érkeznek szeptemberben Budapestre – Templomokat és más épületeket újítanak fel az Eucharisztikus Kongresszusra. In: Pest-Buda. 2020. január 3. URL: http://pestbuda.hu/cikk/20200101_bukovszki_peter_rengeteg_budapesti_epulet_megujul_a_2020_as_eucharisztikus_kongresszusra (letöltés dátuma: 2020. február 4.)

[4] Kortárs képző- és iparművészeti pályázat az Úrvacsora évében. In: A Magyar Képzőművészeti Egyetem honlapja URL: <http://www.mke.hu/node/39522> (letöltés dátuma: 2020. február 4.)

- [5] „Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus” keresés az Arcanum Digitális Tudománytárban. URL: <https://adtplus.arcanum.hu/hu/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJcIm5lbXpldGtcdTAwZjZ6aSBldWNoYXJpc3p0aWt1cyBrb25ncmVzc3p1c1wiIn0> (letöltés dátuma: 2020. február 5.)
- [6] A XXXIV. nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve. Bp. : Szent István Társulat, 1938. p. 35.
- [7] 60.000 idegent várunk az eucharisztikus világkongresszusra. In: Közgazdasági és Közlekedési Tudósító. 1937. 2. sz. p. 1.; A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve. Bp. : Szent István Társulat, 1938. p. 35.
- [8] Milliós tömegeket mozgat meg az Eucharisztikus világkongresszus. In: Nemzeti Újság. 1936. december 13. p. 8.
- [9] Újdombóvár feldíszített vasútállomása és a Szent Jobbot szállító szerelvény, az Aranyvonal. Fotó: Erky-Nagy Tibor. Fortepan. URL: http://www.fortepan.hu/_photo/download/fortepan_13985.jpg (letöltés dátuma: 2020. január 18.)
- [10] A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve. Bp. : Szent István Társulat, 1938. p. 13.
- [11] Részletesebben vö. Pandula Attila: A Máltai Lovagrend 1938. évi budapesti világkongresszusa. In: Turul. 1999, 3-4. sz. p. 93-99.
- [12] A M. Kir. Kormány 1937. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Bp. : Athenaeum, 1937. p. 127.; Marcell István: A Magyar Honvédség Központi Kórház története. In: Honvédkórház kórház történet : 1899-1999. Bp. : Honvéd Vezérkar Egységügyi Csoportfőnökség, 1999. p. 26.
- [13] Pandula Attila: A Máltai Lovagrend 1938. évi budapesti világkongresszusa. In: Turul. 1999, 3-4. sz. p. 94., 95., 96., 97. p.; A XXXIV. nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve. Bp. : Szent István Társulat, 1938. p. 102.
- [14] A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve. Bp. : Szent István Társulat, 1938. p. 156-157.
- [15] Forrás: <https://gallery.hungaricana.hu/hu/BudapestGyujtemeny/6717/?list=eyJxdWVyeSI6ICJDSU1LRT0oXCJFdWNoYXJpc3p0aWt1cyBWAwxcdTAwZTFna29uZ3Jlc3N6dXMgKDM0LikgKDE5MzgpIChCdWRhcGVzdClcIikifQ&img=0> (letöltés dátuma: 2020. február 1.)
- [16] Európában soha nem látott búcsújárás színhelye lesz jövőre Budapest. In: Nemzeti Újság. 1937. december 15. p. 10.
- [17] 60.000 idegent várunk az eucharisztikus világkongresszusra. In: Közgazdasági és Közlekedési Tudósító. 1937. 2. sz. p. 1.
- [18] A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve. Bp. : Szent István Társulat, 1938. p. 35.

- [19] Honvédhőseinkért imádkoztak a máriaremetei kegyhelyen. In: Nemzeti Újság. 1942. május 31. p. 12.
- [20] Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. 3. kötet. Bp. : Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1941. col. 1198-1199.; Petőfi Irodalmi Múzeum: Névtér. URL: <https://opac-nevter.pim.hu/record/-/record/PIM48840> (letöltés dátuma: 2020. február 2.); illetve ld. jelen tanulmány további részeinek hivatkozásait
- [21] Dr. Brana János őrnagy. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár. HM Lymbus 1920/3. (Jelen dolgozat életrajzi részében alapvetően erre a kútfőre támaszkodom, külön jegyzetet csak a más forrásból származó adalékokhoz csatolok. PRG)
- [22] Forrás: A XXXIV. nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve. Bp. : Szent István Társulat, 1938. p. 37.
- [23] Vö. Brana János fiútestvére, Brana Bazil gyászjelentését. URL: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_BOR_BZ/?query=brana%20bazil&pg=303&layout=s (letöltés dátuma: 2020. február 11.)
- [24] A budapesti Királyi Magyar Tudomány-egyetem almanachja az MDCCCC-MDCCCXI. tanévre. Bp : Magyar Királyi Tudomány-egyetemi Könyvnyomda, 1901. p. 174.
- [25] Schematismus für das k. u. k. Heer ... für 1914. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1914. p. 1156.
- [26] Brana János anyakönyvi lapja. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár. Felülvizsgálati iratok. Dr. Brana János. 71. doboz.
- [27] Budapesti Orvosi Újság 1915. június 17. 24 szám p. 192.
- [28] Szegedről jelentik. In: Magyarország. 1915. április 14. p. 8.
- [29]] Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Przemysl. Sitzung am 1. Dezember 1913. In: Militärart. 1914. col. 121.
- [30] Brana János: Orvosi megfigyelések és tapasztalatok orosz hadifogságban. In: Magyar Katonai Szemle. 1932. 12. p. 179-190.
- [31] Beszélük... In: Szeged és Vidéke. 1916. július 24. p. 3.
- [32] Budapesti cím- és lakásjegyzék. 1922-1923. Bp. : Franklin-Társulat. 1923. p. 32. és uott. 1928. p.237.
- [33] Sági Erzsébet: A budai katonai kórház szervezési adatai és működése 1950-ig. In: Orvosi Hetilap, 2000, p. 1359-1360.
- [34] Brana János anyakönyvi lapja. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár. Felülvizsgálati iratok. Dr. Brana János. 71. doboz.
- [35] Brana János anyakönyvi lapja. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár. Felülvizsgálati iratok. Dr. Brana János. 71. doboz
- [36] Dr. Brana János őrnagy. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár. HM Lymbus 1920/3.

- [37] Baross Endre (főszerk.): Magyarország közhivatalainak cím és adattára. 1942. Bp. : Magyarország Közhivatalainak Cím- és Adattára Kiadóhivatala , 1942. p. 170.
- [38] Magyarország tiszti cím- és névtára. 1940. p. 570.
- [39] Magyarország tiszti cím- és névtára. 1942. p. 717.
- [40] Achille Ratti számunkra, könyvtárosok számára azért különlegesen fontos, mivel a pápaságát megelőző időszakban a Bibliotheca Ambrosiana kitartó kutatója és a Vatikáni Könyvtár vezetője is volt.
- [41] Magyar Katonai Szemle. 1933. 1. p. 262.
- [42] Révai kétkötetes lexikona. 1 kötet. Bp. : Révai, 1947. p. 213.; Honvéd hőseinkért imádkoztak a máriaremetei kegyhelyen. In: Nemzeti Újság. 1942. május 31. p. 12.
- [43] Honvédségi Közlöny. Személyes ügyek. 1942. p. 593.; Révai kétkötetes lexikona. 1 kötet.; Nemzetvédelmi Kereszt adományozása. In: Nemzeti Újság. 1942. augusztus 14. p. 6.
- [44] A Kormányzó Úr Ő Főméltósága 1940. évi december hó 11-én kelt legfelsőbb elhatározása, a „Nemzetvédelmi Kereszt” elnevezésű kitüntetés alapításáról. In: Rendeleti Közlöny. 1940. p. 3149.
- [45] Vö. Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. 3. kötet. Bp. : Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1941. col. 1199.
- [46] A Budapesti Kir. Orvosegyesület jubiláris évkönyve : 1837-1937. p. 13. Bp. : BKO, [1938]. p. 13.
- [47] https://library.hungaricana.hu/hu/view/SOTE_KARI_ORVOSTUD_1937-1938/?query=brana&pg=418&layout=s
- [48] Rádió. In: Szabolcsi Hírlap. 1933. március 29. p. 4.
- [49] Eger. 1933. március 30. p. 4.
- [50] A budapesti rádió műsora 1934. április 8-tól április 14-ig. In: Délmagyarország. 1934. április 8 p. 17.
- [51] Brana János anyakönyvi lapja. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár. Felülvizsgálati iratok. Dr. Brana János. 71. doboz.
- [52] Rauchensteiner, Manfred: Az első világháború és a Habsburg Monarchia bukása. Bp. : Zrínyi, 2017. p. 183.
- [53] Vö. Szóts Zoltán Oszkár: Az Országos Széchényi Könyvtár egykori első világháborús gyűjteménye. Bp. : OSZK : Gondolat, 2014.
- [54] Vö. Andaházi-Szeghy Viktor: A Hadtörténeti Könyvtár története. In: Hadtörténelmi Közlemények. 2018. p. 142-173.
- [55] Hadtörténeti Intézet és Múzeum. Történet. URL: www.militaria.hu/hadtorteneti-intezet-es-muzeum/tortenet (letöltés dátuma: 2020. február 15.)

- [56] MTI hírek. 1931. november 10. 6. kiadás. URL: https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek_1931_11_1/?query=brana%20hadi%20m%C3%BAzeum&pg=256&layout=s (letöltés dátuma: 2020. február 15.)
- [57] Nemzeti Újság. 1931. október 24. p. 8.
- [58] Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesülete. Az Egyesület története. URL: <http://szentlukacs.hu/> (letöltés dátuma: 2020. február 15.)
- [59] Megalakult a Katolikus Orvosok Egyesülete. In: Nemzeti Újság. 1931. október 27. p. 8.
- [60] Magyar Országos Tudósító. 1938. május 27. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MOT_1938_05_2/?query=brana%20szent%20luk%C3%A1cs%20egyes%C3%BClet&pg=196&layout=s
- [61] Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesülete. URL: <https://archives.hungaricana.hu/hu/archontologia/55114/> (letöltés dátuma: 2020. február 15.)
- [62] Az Eucharisztikus Kongresszus egészségügyi szolgálata. In: Pesti Hírlap. 1938. március 3. p. 4.; A Magyar Orvosok Szent Lukács Egyesületének eucharisztikus díszgyűlése. In: Nemzeti Újság. 1938. június 3. p. 10.; Az eucharisztikus kongresszus egészségügyi szolgálata-ról. In: Tolna megyei Újság. 1938 május 4. p. 3.
- [63] A teljes szöveget ld. Brana János: Eucharisztia és az orvos. In: Ferences Közlöny. 1938. p. 228-235.
- [64] Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Kar. Tanártestületi ülések. 1946/1947. 1947. január 14. https://library.hungaricana.hu/hu/view/SOTE_KARI_ORVOSTUD_1946-1947/?query=brana&pg=470&layout=s
- [65] A Világosság hadifogoly és deportáltszolgálata. In: Világosság. 1945. október 13. p. 4.
- [66] Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Kar. Tanártestületi ülések. 1946/1947. 1947. január 14. https://library.hungaricana.hu/hu/view/SOTE_KARI_ORVOSTUD_1946-1947/?query=brana&pg=470&layout=s
- [67] Tragikus sors. In: Hungária : hontalan magyarok hetilapja. 1949. július 8. p. 8.
- [68] Brana János: Eucharisztia és az orvos. In: Ferences Közlöny. 1938. p. 235.

Könyvtáros az álhírek ellen

Horváth Gábor Barnabás

PTE ETKK Tóth József Bölcsészettudományi és Természettudományi Kari Szakkönyvtár

horvath.gabor@lib.pte.hu

Horváth Gábor Barnabás vagyok, a PTE Bölcsészettudományi és Természettudományi Kari Szakkönyvtárban dolgozom könyvtárosként. A mindennapi munkámon kívül több minden érdekel, szeretek új dolgokat megismerni. Olvasmánylistám is meglehetősen sokrétű. A humán és természettudományok egyaránt érdekelnek. 2019. július 8-án, hétfőn a Nemzeti Sportban egy egész oldalas fizetett hirdetésre lettem figyelmes a következő címmel: „A magyar gyógyszerárak kapzsisága határtalan! Most megmutatjuk, a gyógyszerár tulajdonosok hogyan rejtegetik a prosztata legjobb készítményét!”.[1] Figyelmesen végigolvastam a szöveget, ami egy ismeretterjesztő szövegbe bújtatott hirdetés volt. Leellenőriztem a cikkben szereplő neveket, intézményeket, amelyek hamisak voltak. A cikk alapvetően tényfeltáró jellegének ellent mond, hogy tele volt kamu képekkel, kitalált esetekkel és helyenként érzelmekre hatni akaró stílusban íródott. A cikkből és a terméket árusító honlapról sem derült ki a készítmény gyártója, forgalmazója és az összetevőket sem tüntették fel sehol. A lap alján ennyi olvasható: „A kiadó nem vállal felelősséget az elhelyezett hirdetések tartalmáért. Mindegyik eset egyedi és minden esetben orvoshoz kell fordulni”. A kiadó nem vállal felelősséget azért, hogy egy fizetett hirdetésben, az ország egyetlen sportnapilapjában kitalált személyek, kitalált intézményekben, valótlan adatokra hivatkozva akarnak értékesíteni egy prosztatagondokat enyhítő készítményt a lap olvasóinak. Ekkor fogalmazódott meg bennem a gondolat, hogy a könyvtárnak tennie kell az álhírek és a dezinformáció ellen. Nem vagyok szakértője a médiának és az álhíreknek, de könyvtárosként próbálok tenni azért, hogy az emberek médiatudatossága fejlődjön. Egyéni kutatómunka és a Political Capital jóvoltából szervezett képzésen való részvétel után az idei évtől kezdve előadásokat és workshopokat tartok egyetemistáknak és középiskolásoknak a könyvtárban arról, hogyan védekezhetünk a hamis hirdetések ellen, kerülhetjük el az átveréseket és hogyan lehetünk tudatosabb, tényközpontú hírolvasók.

A hír műfaji sajátossága, hogy alapesetben 6 kérdéssel kapcsolatosan tudósít. Kivel, mi történt, mikor, hol, hogyan és miért. Egy minőségi sajtótermék elkülöníti a hírt és a véleményt. Egy hír nem használ értékelő jelzőket, nincsenek benne érzelmi töltetű szavak. Az újságíró személye, benyomásai, véleménye nem jelenik meg. Egy hír célja a világos, tényalapú tájékoztatás. Az álhírek lehetnek teljes egészében kitalációk, de álhírek közé sorolunk olyan híreket is, amelyek egy meghatározott cél érdekében a történeteket nem tényszerűen mutatják be. Az események bizonyos elemeit kihangsúlyozzák, más elemeit részben vagy teljesen elfedik. Álhír az is, ha egy cikket újraközölnek, időszerűnek próbálnak beállítani. A

fent említett eset sajnos nem egyedi. Az álhírek és kamu információk, a csodaszernek beállított, de többnyire hatástalan készítményeket kínáló hirdetések teljesen ellepték az online teret és a hitelesnek mondható nyomtatott sajtó egy részében és televíziós csatornákon is feltűnnek.

Egy gyanús hír esetében az alábbi kérdések segíthetnek eldönteni, hogy egy hír igaz-e vagy sem.

- Ki a cikk szerzője és milyen témákról szokott írni? Hozzáértő-e a szerző?
- Mikori a cikk? Időszerű még?
- A cikk címe és a tartalom összhangban van-e?
- Kattintásvadász, félrevezető-e a cím?
- Milyen az oldal nyelvezete?
- Ijesztő? Felháborító? A cikk írója stílusával vajon szándékosan bizonyos érzelmeket akar kiváltani az olvasóból?
- Elfogult-e a cikk? Biztos, hogy korrekt és teljes képet ad?
- A cikkben említett adatok és hivatkozások pontosak és visszakereshetők-e?
- Mennyire megbízható az adott lap a témában?

Áltudományoknak azokat a gondolat- és eszmerendszereket nevezzük, amelyekre a fizikához, a biológiához és a kémiához hasonlatos tudományokként tekintenek sokan, ám azok a tudományosság fogalmának és követelményeinek valójában nem felelnek meg. Legfőbb vonásuk, hogy következtetések nem körültekintő vizsgálatokon és valós bizonyítékokon alapulnak. A vizsgálati módszerek nem elég alaposak. Az áltudományos írások jelentős része végül valamilyen szolgáltatást vagy terméket szeretne értékesíteni. A gyógyászat és orvoslás területén, napi szinten számtalan megtévesztő írás, video, hirdetés jelenik meg. Mindenhol, de ebben a témában különösen fontos a körültekintés. Egy koronavírus járványt bagatellizáló írást 43 ezren osztottak meg a Facebookon (a Facebook-poszt azóta el lett távolítva). „Úgy látom, semmi esélyem sincs arra, hogy magamra tudjak tüsszentetni egy koronavírus-beteget... Belefeküdhetek egy kád koronavírusba, akkor sem lesz semmi bajom.”[2] A szókimondásról, az egészségüggyel kapcsolatos jellegzetes véleményéről, valamint a vitaminkészítmények és étrend-kiegészítők forgalmazásáról ismert dr. Lenkei Gábor tudományosan nem megalapozott, kellő bizonyítékokkal alá nem támasztott javaslatai nagy népszerűségnek örvendenek az interneten.

Az áltudományos írások árulkodó jegyei:

- Összetett problémákra egyszerű megoldásokat kínálnak (pl. „Már rövid távon is látványos változásokat eredményez!”).
- Indokolatlanul használják a nagybetűs írásmódot (pl. „AZ ORVOSOK ELHALLGATJÁK EZT A FAJTA TUDÁST!”).
- Nem sorolnak fel szakszerű hivatkozásokat, ellenben sok mondatot kezdenek így: „A tudósok bebizonyították, hogy...”.
- Feltűnő, szenzációhajhász nyelvezete használják.
- Nincsenek elmarasztaló hozzászólások és negatív kritikák.

- Gyakran rossz a helyesírás és furcsa a megfogalmazás.
- Érzelmekre ható, erőteljes képeket tartalmaz.[3]
- A cikk összhangban van a tartalommal? Bizonyos írások gyakran kapnak figyelemfelkeltő címet. Minden esetben érdemes megvizsgálni, hogy egy tudományos kutatásról szóló hír címe összhangban van-e a tartalommal.
- A kutatás valóban arról szólt és olyan következtetéseket állapított meg, mint amit a cikk állít? Ha felmerül a tévedés gyanúja, a kutatók neveire és a kutatásra keressünk rá néhány kulcsszó segítségével máshol is.
- Kiken végezték a kutatást, mekkora mintán és milyen módszerrel? Valódi-e az oksági kapcsolat? Az egészségügyi állapotunkat rengeteg tényező befolyásolja, a hatásokat elkülönítve, főleg hosszabb távon nehéz vizsgálni. Egy kutatási összefoglaló után érdemes elolvasni más kutatók által végzett hasonló vizsgálat eredményeit is.
- Érdemes megnézni, hogy kik támogatták a kutatás létrejöttét és kik végezték el a munkát. Mennyire hiteles a szervezet? Léteznek különböző elemző és kutatóközpontok, akik megrendelés alapján készítene tanulmányokat és kutatásokat jelentősen előre meghatározott eredménnyel.

Az oktatóknak, pedagógusoknak, könyvtárosoknak és információs szakembereknek tisztánlátása különösen fontos, hogy a tudományos jelentések szenzációhajhász tálalását és a tudományos hibákat felismerjük. Mi, oktatásban dolgozó szakemberek ne terjesszük a dezinformációt Facebook posztokkal, áltudományos cikkek megosztásával és gyenge minőségű szakirodalom megvásárlásával, azok ajánlásával.

A dezinformáció terjesztésének három fő motivációja lehet: pénz, hatalom, humor. Minél nagyobb egy tartalomszolgáltató látogatottsága, annál több pénzre tehet szert a megtekintések és a hirdetési bevételek után. A Buzfeed és a The Guardian olvasói 2016 őszén lettek figyelmesek arra, hogy politikai álhíroldalak közül 140-150-et a macedóniai Valesz városába jegytek be. Egy 45 ezres városban, egyetemisták gyártották az álhíreket az amerikai elnökválasztási kampány során. Hillary Clinton azt mondta 2013-ban: szeretném, ha Trumphoz hasonló emberek indulnának a választásokon, ők becsületesek és nem megvásárolhatók című cikk egy hét alatt 480 000 reakciót váltott ki a Facebookon, ezzel jelentős bevételt hozva álhírgyáros fiataloknak.[4]

Különböző érdekcsoportok, politikai pártok és akár országok is hasznot húzhatnak a dezinformációból. Ezért az összeesküvés-elméletek és álhírek politikába való beáramlása természetesnek mondható. Azért használják ezeket a politikusok vagy éppen az őket támogató média emberei, mert ezek az eszközök népszerűek, hatásosak és frappánsak. A szalagcímekeket olvasó, Facebookot lefelé görgető, Twitter üzenetekből tájékozódó választók nem igénylik a mélyebb megértést, olvasásuk gyakran felületes. A gyenge lábakon álló jogi szabályozás és a felelősségre vonás gyakori hiánya miatt egyre inkább szól a politika a nagyotmondásról, a bizonyítékokat nélkülöző vádaskodásról és a kényelmetlen kérdések előli kitérésről. Bal- és jobboldalon, itthon és külföldön egyaránt élnek közszereplők ezekkel az eszközökkel. Több esetben felfedezhető, hogy az jelenik meg egy eset kapcsán, amit feltehetőleg hallani szeretnének a választók. A 2016-os amerikai elnökválasztási kampányban az egyébként megfon-

toltságáról híres Hillary Clinton is több interjúban kijelentette, hogy alaposabban ki kellene vizsgálni, mi történt a nevadai 51-es körzetben, ahol bizonyos elképzelések szerint néhány évtizeddel ezelőtt földönkívüliekre bukkantak az amerikai kormányzat emberei.[5] Ezt eddig semmilyen hivatalos forrás nem erősítette meg, de felmérések alapján közel az amerikaiak fele hisz a történet valóságában, hogy földönkívüliek landoltak az 51-es körzetben. Nem tudjuk, hogy Hillary Clinton az amerikai választópolgárok megnyerésének céljából, vagy személyes meggyőződése miatt említett többször egy bizonyítékokkal alá nem támasztott, máig az összeesküvés-elmélet kategóriába tartozó eseményt.

Az álhírek harmadik leggyakoribb előfordulása a vicc és szatíra tartalmú online híroldalakhoz tartozik. Egyes hírportálok kifejezetten álhírportálként működnek, amit fel is tüntetnek. Olvasóik döntő többsége tisztába van ezzel. Magyarországon a leglátogatottabb ilyen oldal a Hírcsárda. [6] A Hírcsárda oldalán feltüntetik, hogy ez egy álhíreket közlő oldal, melyet „1351-ben alapítottak”. Ennek ellenére nem egy alkalommal előfordult már olyan eset, amikor figyelmetlen olvasók komolyan vették a portál híreit. [7]

Naponta több ezer álhír készül és jut el olvasók millióihoz. Sokszor következmények nélkül, de több alkalommal zavart vagy anyagi károkat okozva a figyelmetlen és hiszékeny emberek számára. A 2016-os amerikai elnökválasztási kampánynál maradv a következő példa jól szemléletes, hogy egy álhír közzététele és komolyan vétele a szabad és nem hitelesített (a hivatalos sajtó hitelesítő szerepe) információáramlásban milyen következményekkel járhat. 2016. december 04-én egy Edgar Maddison Welch nevű 28 éves ember bement a Comet Ping Pong pizzériába a marylandi határ közelében. Gépfegyverét az egyik alkalmazottra fogta és követelte a gyerekek kiadását, akiket tudomása szerint a pincében rejtegetnek. Híroldalak szerint a pizzéria alagsorában Hillary Clinton tanácsadója, John Podesta által kiépített pedofil hálózat működik, ahol gyerekeket tartanak fogva és szexuálisan bántalmaznak. Bizonyos álhíroldalak kitalációit a férfi komolyan vette és úgy gondolta, cselekednie kell; a pizzériában figyelmeztető lövéseket adott le, amitől kirohantak a vendégek az épületből. Miután a férfi végigkutatatta a pizzériát és nem találta meg az alagutakat és a gyerekeket, csak alkalmazottakat és a pizzasütő kemencéket, önként feladta magát a rendőröknek. A pizzagate[8] konteó annyira elterjedt akkoriban, hogy több közvélemény-kutatás szerint a republikánus szavazók fele elhitte.

Árulkodó jelek, hogy egy hír valójában nem igaz:

- Halmozott írásjelek szerepelnek a címben és a szövegben.
- Gyakran előforduló helyesírási hibák.
- Megosztást kérnek.
- A linkek nem működnek.
- Nincs a cikknek szerzője.
- Valótlan nevek és intézmények szerepelnek a cikkben.
- Pontatlanok a hivatkozások.
- Hamisak a források, torzítanak a grafikonok és a statisztikák. Egyes tényezőket felnagyítanak, másokat megpróbálnak elfedni.
- Logikai és érvelési hibák fordulnak elő a cikkben.

HOGYAN ISMERD FEL AZ ÁLHÍREKET

MÉRLEGELD A FORRÁST
A történettől egy kattintásra vizsgálj meg az oldalt, annak küldetését és kapcsolatait.

OLVASS A SOROK KÖZÖTT
A címsorok túlozhatnak, hogy többen kattintsanak rájuk. Mi a teljes történet?

ELLENŐRIZD A SZERZŐT
Egy gyors keresés a szerzőkre. Hitelesek? Valódiak?

MEGBÍZHATÓ A FORRÁS?
Kattints a hivatkozásokra. Állapítsd meg, hogy alátámasztják-e a történetet.

ELLENŐRIZD A DÁTUMOT
Ha újraposztolnak egy régi hírt, az nem jelenti azt, hogy jelenleg is aktuális.

EZ EGY VICC?
Ha túl szokatlan, lehet hogy szatíra. Nézz utána az oldalnak és a szerzőnek.

FÉKEZD ELŐÍTÉLETEIDET
Vedd észre, ha saját nézeteid kihatnának az ítélőképességedre.

KÉRDEZD A SZAKÉRTŐKET
Kérdezz meg egy könyvtárost vagy nézz utána egy tényellenőrző oldalon.

Magyar fordítás: Nagy Ádám

IFLA
International Federation of Library Associations and Institutions
Web: <http://www.ifla.org>

How to spot fake news[9]

A hamis hírek kiszűrése olykor egyszerű, máskor nehezebb. Ha valami gyanússá válik, akkor mindenképpen rá kell keresni legalább még egyszer. Érdeemes több forrásból tájékozódni. Különösen fontos a mérlegelés, ha egy cikk olvasása után egzisztenciális vagy egészségügyi döntést hoz az ember. Sokszor egy csalást, álhírt józan ésszel, figyelmes olvasással és egy új keresés lefuttatásával fel lehet ismerni.

Hivatkozások:

- [1] Nemzeti Sport. 2019. július 8. 117. évfolyam 183. szám. 12. p.
- [2] <https://444.hu/2020/03/23/dr-lenkei-belefeledhetnek-egy-kad-koronavirusba-akkor-sem-lesz-semmi-bajom>. A letöltés dátuma: 2020. április 14.
- [3] <https://mindsetpszichologia.hu/2018/06/29/igy-vedekezzen-az-altudomanyok-ellen-eletet-menthet/> A letöltés dátuma: 2020. április 14.
- [4] Krekó Péter: Tömegparanoia. Athenaum, 2018. 79-81 p.
- [5] Krekó Péter: Tömegparanoia. Athenaum, 2018. 210-211 p.
- [6] <https://hircsarda.hu/> Letöltés dátuma: 2020-04-09.
- [7] <https://media1.hu/2020/02/12/nem-vicc-ismet-helyreigazitast-kozolt-a-hircsarda/> A letöltés dátuma: 2020-04-09.
- [8] https://en.wikipedia.org/wiki/Pizzagate_conspiracy_theory
<https://444.hu/2016/12/12/pizzagate-hillary-clinton-kampanyfonoke-pedofil-halozatot-mukodtetett-egy-gyerekbarat-washingtoni-pizzeriaban>
<https://www.rollingstone.com/politics/politics-news/anatomy-of-a-fake-news-scandal-125877/>.
 A letöltés dátuma: 2020-04-09.
- [9] [https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Hogyan_ismerd_fel_az_%C3%A1lh%C3%ADreket_\(How_To_Spot_Fake_News\).jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Hogyan_ismerd_fel_az_%C3%A1lh%C3%ADreket_(How_To_Spot_Fake_News).jpg) A letöltés dátuma: 2020. 04. 15

Felhasznált irodalom

- <http://www.urbanlegends.hu/>
- <http://buvosvolgy.hu/alhirek/>
- <https://444.hu/2016/12/12/pizzagate-hillary-clinton-kampanyfonoke-pedofil-halozatot-mukodtetett-egy-gyerekbarat-washingtoni-pizzeriaban>
- <https://www.rollingstone.com/politics/politics-news/anatomy-of-a-fake-news-scandal-125877/>
- <https://www.rollingstone.com/politics/politics-news/anatomy-of-a-fake-news-scandal-125877/>
- <https://media1.hu/2020/02/12/nem-vicc-ismet-helyreigazitast-kozolt-a-hircsarda/>
- <https://hircsarda.hu/>
- <https://mindsetpszichologia.hu/2018/06/29/igy-vedekezzen-az-altudomanyok-ellen-eletet-menthet/>
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Hogyan_ismerd_fel_az_%C3%A1lh%C3%ADreket_\(How_To_Spot_Fake_News\).jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Hogyan_ismerd_fel_az_%C3%A1lh%C3%ADreket_(How_To_Spot_Fake_News).jpg)
- Krekó Péter: Tömegparanoia. Athenaum, 2018.
- Nemzeti Sport. 2019. július 8. 117. évfolyam, 183. szám.

Paracelsus Magyarországon
Orvostörténeti kitekintés egy könyvtáros szemével
Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes

Békés Megyei Központi Kórház

tolgyag@gmail.com

*„Előbb a nyomtatott könyv tűnik el, aztán az elektronikus könyv, majd a betű. Végül pedig az emlékezet is.”
(Magyar László András)*

Magyar László András kollégánk, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár könyvtári igazgatóhelyettese, könyvtár- és adattárvezetője. Talán nem mindenki tudja, hogy ebben a minőségében a néhai Antall József, az első szabadon választott miniszterelnök utódja. Munkahelye egyike Európa öt legnagyobb orvostörténeti könyvgyűjteményének, benne százötvenezer kötettel, melynek legidősebb példányát 1460 körül nyomtatták. Az orvosi és gyógyszerészeti könyvek mellett fellelhetők itt állattani, antropológiai, földrajzi, sőt démonológiai tárgyú kötetek is.

László életrajzi adatai szerint 1956-ban született Budapesten, 1981-ben latin-magyar tanári diplomát, majd 1984-ben latin irodalomtörténetből doktori címet szerzett. Író, fordító, orvostörténész.

Tehát máris korrigálnom kell: nevét helyesen írva Dr. Magyar László András az, aki kollégánkként néha-néha felbukkan az Orvosi Könyvtárak szerzőjeként. Ilyenkor lényegre törően, visszafogottan, vagyis röviden ír az adott témában, amiért bevallom, szerkesztőként néha még nehezteltem is rá, ismerve utóbbi harminc évének gazdag írói termését, mely 65 könyvből, fordításkötetből (latinból, ógörögből), valamint több száz tudományos és ismeretterjesztő publikációból áll. Sőt, mindezen túl két verses- és három novelláskötete is megjelent már. Ennek ismeretében nyugodtan összegezhetjük úgy, hogy az írás viszonylag nem nagy gond számára. Karinthy elhíresült mondását kissé kifacsarva megállapítható, hogy írásban nem ismer tréfát. Vagy mégis? Kutatási területe a 16-18. század orvostörténete, munkásságát kutatva azonban olyan témák, címek is látóterembe kerültek, melyek tele vannak humorral, vicces és pikáns történetekkel. Ezekben elmerülve kedvem lenne valamennyi könyvét azonnal megrendelni. Már amelyik kapható még, mert sok közülük csak előjegyezhető.

Néhány különleges könyvcím – időrendben – eddig megjelent kötetei közül:

- Bevezetés a kísértettanba (4D-könyvek) (1989.)
- "Gyógyszer" nélkül a nátha ellen (1992.)
- Pandaemonium: A keresztény démonológia kistükre (2003.)
- A @-tól az egyszarvúig (Zoohistóriai érdekességek) (2007.)

- A csámcsogó hullák és egyéb érdekességek (2009.)
- A kapzsi hóhérné - Történetek nőkről a 16-17. századból (2012.)
- Születésem története – 3 megállós történet (2015.)

Írói munkásságának megjelenítésében több mint húsz kiadó közreműködött eddig, ami számomra még inkább növeli írói tevékenysége értékét, hiszen az a tény, hogy publikációi többek között az Akadémiai, Gondolat, Helikon, Kairosz, Semmelweis Kiadó gondozásában kerültek forgalomba, fokmérői azok értékének.

Legutóbbi könyve, melynek címét e cikkhez kölcsönöztem, néhány hónapja jelent meg – ezúttal ismét a Gondolat Kiadó gondozásában. Amolyan válogatás kötet ez a szerző korábban egyéb helyeken közölt írásaiból, kiegészítve persze néhány „csemegével”. Belelapozva, a fejezetek címei a szerzőtől megszokott kuriózum-témák feltárását ígérnek. Ízelítőül néhány közülük:

- Miben halt meg II. Lajos?
- A gyógyító tokaji
- Az első magyar művégtaggyár
- Miben halnak meg a magyar költők?
- Tudomány-e a medicina?
- Ádámcsutka
- Egy reneszánsz gyógy-szakácskönyv
- A lélek és az abortusz
- Az embergép-fogalom történetéhez

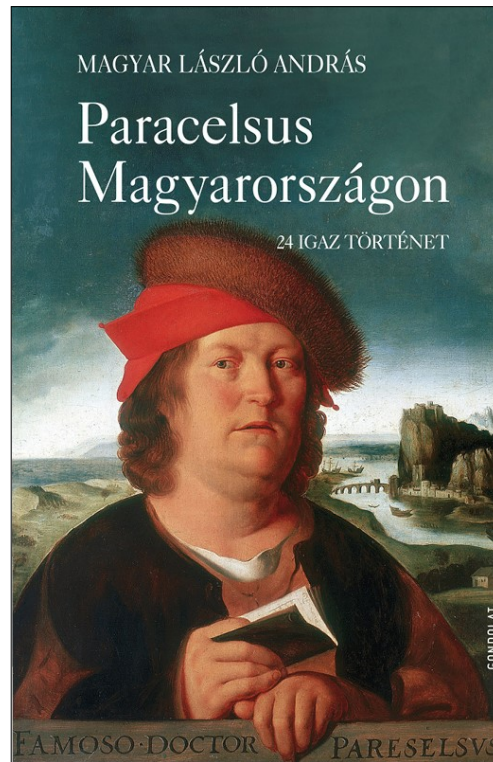
Ilyen és ehhez hasonlóan izgalmas történeteket bont ki a szerző orvostörténészként, ami garantálja tartalmának hitelét. Ezt erősíti az alcím is – 24 igaz történet –, így már teljes bizalommal vághatunk bele abba a csak kevesek számára ismerős időutazásba, melynek során csatlakozhatunk a múlt századok titkainak kiváltságos ismerőjéhez.

A könyv szerkezete nem bonyolult, sőt végtelenül egyszerűen mindössze három fejezetre tagolódik:

- I. A magyar múltból
- II. A közös múltból
- III. A korábban nyomtatásban megjelent tanulmányok eredeti címének és megjelenési helyének jegyzéke.

Bónuszként azért a szerző megajándékozta az Őt érdeklődésével megtisztelő Olvasót könyve bevezetőjében egy különleges információ: az emlékezetszínház fogalmával és történetével. Hogy ki is volt Giulio Camillo Delminio (1480-1544), akit – a szerzőt idézve „*ma a kutya sem ismer, de korának leghíresebb embere volt*” – és mi köze Szimónidész (Kr. e. 554-468) fizetett dalnokhoz, később az antik rétorika ikonikus alakjaihoz, Arisztotelészhez vagy Ciceróhoz, továbbá a középkorban Szent Tamáshoz, az már maga is kuriózum. A Bevezető utolsó mondataként feltett szerzői kérdés pedig gondolkodásra és válaszadásra készített – mindenkit saját habitusa, világnézete, ismerete szerint.

A címadó Paracelsus Magyarországgal kapcsolatos vonatkozásainak több mint húsz oldalt szentel a szerző. Megállapítása szerint nem kérdés, hogy köze volt hazánkhoz, de hogy milyen hatást gyakorolt a magyar gondolkodókra? Nos, ezt fejti ki Magyar László András – rengeteg irodalmi hivatkozással és különleges történetekkel alátámasztva – az említett oldalakon.

Összegezve:

Tudományos, ismeretterjesztő, szórakoztató, elgondolkodtató, meglepő, vicces, hihetetlen. Ezek a jelzők buggyantak fel bennem az olvasás óráiban, miközben már alig vártam, hogy mindezt megoszthassam az Orvosi Könyvtárak olvasóival!

Magyar László András írásait megismerve kiderül, hogy egyértelműen elkötelezettje a múlt, azon belül is az orvostörténeti vonatkozású témák őrzésének. Egy korábban adott interjúban maga is megfogalmazta ezt:

„Valóban őrző vagyok, bár örökkévalóságról nem álmodoztam soha. Mindig is úgy gondoltam, hogy a társadalomban vannak termelők, irányítók, szolgáltatók és őrzők. A könyvtáros közös kaszt a katonával, a rendőrrel és a tűzoltóval. Őrizzük, amíg van mit, és van kinek. Őrzünk, amíg létezőnk.”

A könyvek sorsáról, az olvasásról szomorú véleményt fogalmazott meg ugyanitt: „Előbb a nyomtatott könyv tűnik el, aztán az elektronikus könyv, majd a betű. Végül pedig az emlékezet is.”

(forrás: <https://24.hu/kozelet/2016/07/12/m-la-mi-a-fontosabb-az-orgazmus-vagy-a-taplalek/>)

Érdeemes hát begyűjtenünk Magyar László András különleges orvostörténeti témájú, izgalmas és szórakoztató könyveit, mielőtt végleg eltűnik az emlékezet!

90 éves a gyémánt diplomás „Gólya bácsi”

Beszélgetés Prof. Dr. Czégé Zoltán ny. szülész-nőgyógyász főorvossal*

Bede Józsefné

*Szabolcs-Szatmár-Bereg-Megyei Kórházak és Egyetemi Oktatókórház
Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár és Közművelődési Gyűjtemény
bede.jozsefne@szszbmk.hu*

Van a könyvtárunknak egy állandó és nagyon kedves olvasója, Dr. Czégé Zoltán nyugalmazott szülész-nőgyógyász főorvos, aki feleségével Babikával, a csecsemő- és gyermekápolás egykori vezéregyéniségével és egészségnevelőjével gyakran ellátogat hozzánk. 63 évi házasságot tudhatnak maguk mögött, csodálatra méltó egészségi állapotban és összhangban. Babika kicsit „betegesebb” mint főorvos úr, aki rendületlenül kíséri minden vizsgálatra feleségét.

A szerelem hónapjában és a szerencse napján, 21-én született 90 évvel ezelőtt. Ezt mind a magánéletében, mind pedig a hivatásában mondhatjuk sorsszerűnek.

Hogy érzi magát Főorvos Úr? – kérdezem, és Ő lelkesen, mosolyogva kezdi...

1930-ban születtem Belényesen, Erdélyben. 1941-ben költöztünk a szüleimmel és négy testvéremmel Gyulára. Még abban az évben bekerültem a gimnáziumba és 1950-ben jeles eredménnyel leérettségiztem. Ezt követően 1950-ben felvételt nyertem a Debreceni Orvostudományi Egyetemre, amit végig jeles, azaz kitűnő eredménnyel végeztem el s kaptam meg a „summa cum laude” diplomát.

Rendkívüli tehetségéről tanúskodik az az ajándékkönyv, melyet 1955-ben 120 szigorló diák közül egyedül ő kapott az ideggyógyászati szigorlatáért Dr. Rusz Sándortól, az egyetem akkori megbízott rektorától.

Az egyetem 6. szigorló évét a gyulai megyei kórházban töltöttem el. Itt dőlt el, hogy szülész-nőgyógyász leszek, mivel a meghirdetett állást megpályáztam és megnyertem. Ezt megelőzően klinikai állást is ajánlottak, de azt nem fogadtam el.

1956-tól kezdtem Gyulán dolgozni. Négy év után Budapesten tettem le a szakorvosi vizsgát kitűnő eredménnyel, így a továbbiakban szakorvosként dolgoztam a kórházban. A napi munkám mellett közel öt éven át én végeztem a gyulai terhesgondozást is.

1962-ben pályázatot írtak ki a Nyíregyházi Járás Kemecsei szülőotthonának főorvosi állására, melyet 1956-ban alakítottak ki 15 ágygal. Hat éves kórházi működés után – 32 évesen – sikeresen megpályáztam az állást és egyedüli orvosként vezettem az intézményt 32 éven át. A térségben 17 településen 55 000 lakosra 27 körzeti orvos és védőnő jutott.

Az intézet a tevékenységem alatt mind ágyszámában, mind pedig alapterületben megduplázódott. Korszerű szülőszoba és csecsemőszoba épült, de a legnagyobb eredmény a mentőállomás létrehozása volt.

Én voltam egy személyben felelős 30 munkatársam szakmai munkájáért, napi három órás SZTK szakrendelésért, ahol teljes körű onkológiai szűrővizsgálatokat végeztünk, és mindezek mellett hetente két alkalommal jártam sorba a településeken a házi orvosokat, hogy együttműködve vizsgáljam és figyelemmel kísérem a terhes anyákat a terhesség első szakaszától a baba megszületéséig. Terhespatológiai ellátást is biztosítottunk munkatársaimmal és szoros kapcsolatot tartottunk Nyíregyházán a megyei kórház szülészeti osztályával, illetve a debreceni klinikával. A szülőotthonban az újszülöttek orvosa is én voltam, a megszületéstől a hazamenetelig.

Így aztán a településen és vonzáskörzetében nem volt olyan hölgy – legyen az fiatal vagy idős – aki engem ne ismert volna – mondja viccesen főorvos úr. Hiszen a 32 év alatt közel 28000 szülést vezettem le, de ha a kórházi munkát is figyelembe veszem, akkor legalább 35 000 új életet segítettem a világra. Ez valóban lehet a május szülötti küldetésem és szerencsém!

És, hogy mennyire tisztelték és szerették? Íme egy köszönő levél:

1994. január 1-jével 64 évesen mentem, nyugdíjba – folytatja történetét – mivel akkor már az ország összes szülőotthonának a felszámolása folyamatban volt. Még utoljára sikerült a munkatársaimnak a megyei kórházban állást szerezni, illetve javasolni Kemece város polgármesterének, hogy a szülőotthon épületét hasznosítsák legalább mint időotthont. Ez meg is történt.

1976-ban a miniszter kezéből vehette át „Az egészségügy kiváló dolgozója” kitüntetését, 2010-ben pedig „Kemece Város Díszpolgára” címet kapott.

Az 50 és 60 éves jubileum alkalmából arany- és gyémánt diplomát, 2017 februárjában pedig munkássága elismeréseként professzori címet kapott Budapesten.

Feleségem is az egészségügyben dolgozott, – és a családról kezd mesélni – a csecsemő- és gyermekápolásban, majd óraadó lett a Tanárképző Főiskolán és tanított az Egészségügyi Főiskolán is. Később a házi betegápolók megyei vezetője s végül az egészségnevelés országosan elismert szakmai egyénisége lett.

Két gyermekünk van. Leányunk újságíró lett, majd a Petőfi Rádió főmunkatársa. Fiunk három diplomás, s a gazdasági élet területén dolgozik. Négy unokánk van, akik közül a legidősebbek már diplomások, egy az Operettszínház tagja, egy pedig gimnazista. Nagy örömeinkre már van egy kis dédunokánk is.

90 évesen, egészségesen, szerető családban, 63 éve együtt jóban-rosszban a feleségemmel... mit is kívánhatnék még? Köszönöm a SORSNAK!

A tisztelet és szeretet még most is megtalálja Dr. Czégé Zoltánt. Történt ugyanis, hogy találkozott egyszer egy olyan hölgygel, aki nála szülte gyermekét Kemece-n a Szülőotthonban.

Ez a hölgy 2015. december 6-án Gáván megszervezte a református templomban azt a találkozót ahol az 1962 és 1993 között szült anyukákkal találkozhatott a házaspár.

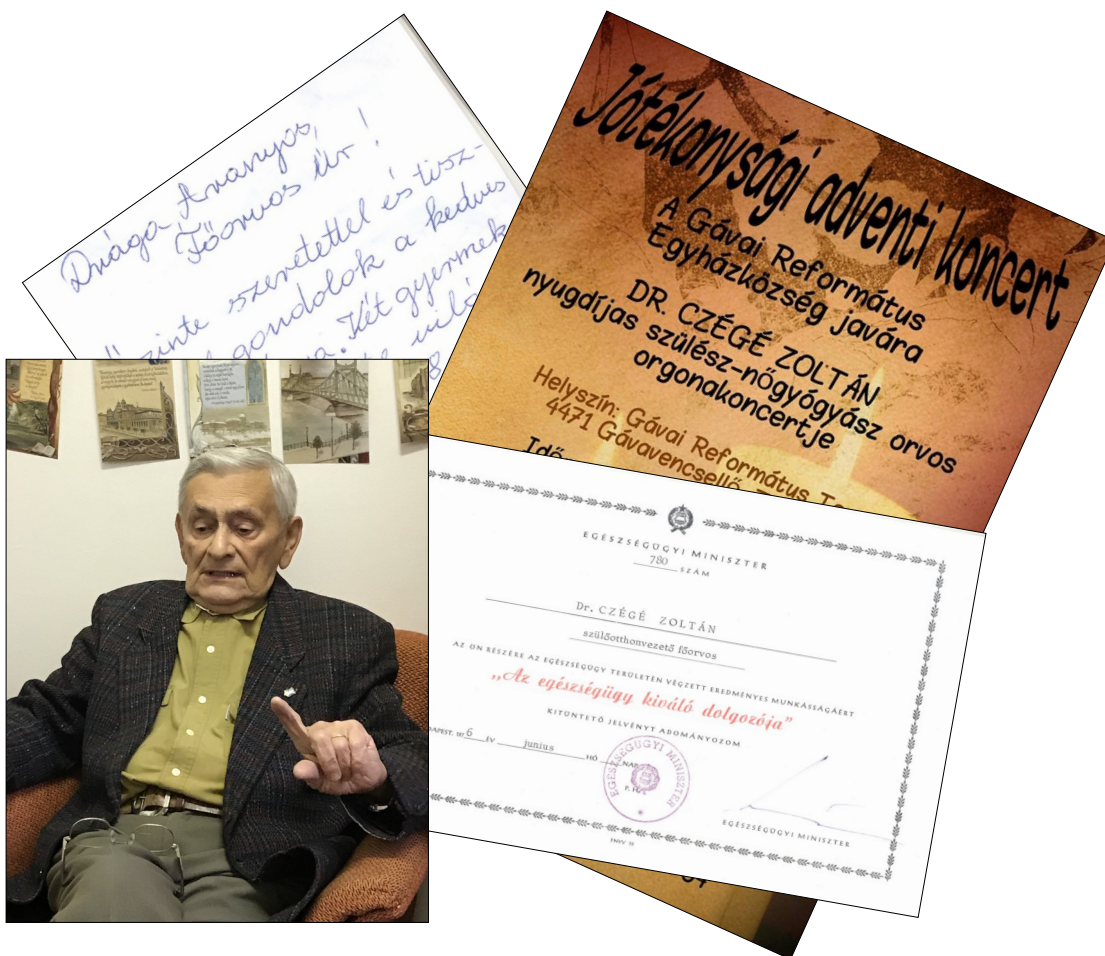
Három generáció gyűlt egybe, gyermekek, anyák, nagymamák és népes rokonságuk emlékezett vissza főorvos úrral együtt, aki még most is jótékonykodott és orgonakoncertet adott a jelenlévőknek, felesége pedig énekkel kíséerte.

Az ajándékok között volt egy vers. Én is ezzel köszönöm meg Főorvos Úrnak az interjút – kívánva továbbra is jó egészséget, szerető családjá körében.

*„Köszönöm neked, hogy a világra segítettél,
S ezzel a szüleimnek nagy örömet szereztél!
Ott voltál velünk minden tudásoddal,
segítettél nekünk áldozatos munkáddal,
Szavaiddal, simogatásoddal, humoroddal.*

*Mikor megszületett a várva várt gyermek,
az élet dolgai értelmet nyertek.
Anyaszív, apaszív dobbant meg egy párban,
új fényel ragyogtak a világra hárman.
35 ezer kisbabát segítettél a világra,
További éltetekben legyen rajtatok gazdagon Istenünk Áldása!”*

Gáva, Református gyülekezet

*A beszélgetés 2019. június 8-án és december 9-én került rögzítésre a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kórházak és Egyetemi Oktatókórház Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár vezetőjének szobájában.

Étkezés a koronavírus-járvány alatt: tartsuk kordában a szénhidrátokat

Papp Andrea

táplálkozástudományi szakember (Napi Táptudás blog)

taptudas@gmail.com

Senki sem számíthatott arra, hogy idén egy világméretű járvány sújt le ránk, amitől háborús helyzetekhez hasonló felvásárlási láz keríti hatalmába a fogyasztókat. Részben érthető módon, a többség elkezdett betárazni. Az alapélelmiszerek sok helyen átmenetileg hiánycikké váltak, míg luxustermékeket kezdtek el leakciózni, nehogy az árusokon ragadjanak. Mégis hogyan lehet ésszerűen táplálkozni a járvány alatt?

Természetesen ott vannak a szokásos klisék: tartsunk be az egészséges táplálkozás alapelveit, tervezzük meg a heti menüt, készítsünk bevásárlólistát, ügyeljünk a lejáratú időkre, figyeljünk a higiéniára, együnk sok zöldséget és gyümölcsöt. Én most ezektől az általánosságoktól szeretnék kicsit elvonatkoztatni, ugyanis ahány ember, annyiféle személyiség, ízlés, és konyhatudomány. Aki kíváncsi az általános tanácsokra is, annak érdemes rákeresnie a Napi Táptudás blog Koronavírus Étkezési Kisokosára, melynek elkészítésében több kolléga is segédkezett. Ebben megtalálható, hogy két hétre melyik élelmiszercsoportból mennyit érdemes bevásárolni https://drive.google.com/file/d/1Slh6AYJVj3vXjnoRT3qiPW4seq-qZY76/view?usp=drive_webrolni.

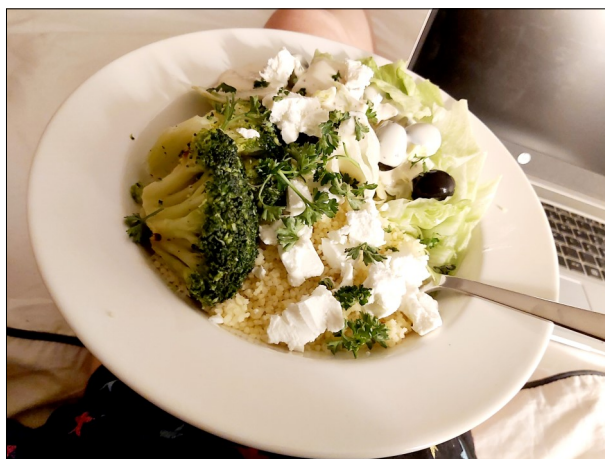
Ajánlások ide vagy oda, vélhetően nagyon sokan már hetekre, hónapokra betáraztak. Éppen ezért elsősorban nem a bevásárlásra szeretnék tippeket adni (mert azon a többség már úgyis túlvan), hanem arra, hogyan használjuk fel az alapanyagokat úgy, hogy ne komoly plusz kilókkal induljunk neki a járvány utáni időszaknak. Ezen belül is a többség legnagyobb múmusára, a szénhidrátokra szeretnék fókuszálni. Természetesen bármelyik makrotápanyagból veszélyes, ha sokat fogyasztunk, ám a mai világban a túlzott, vagy nem megfelelő összetételű szénhidrátbevitel okozza az egyik legnagyobb problémát. Most pedig miből vásároltunk fel a legtöbbet? Lisztből, burgonyából, tésztaból, és cukorból...

Zöldséges kuskusz halrudacsokkal

Természetesen én is vásároltam lisztet, burgonyát, tésztát, rizst és még cukrot is reális mennyiségben. Ha azonban valaki túlságosan is felvásárolt ezekből a termékekből, könnyen azon kaphatja magát, hogy jóformán tésztát eszik krumplival, kenyérrrel, heteken keresztül.

Hogy ezt, és az ebből fakadó esetleges egészségügyi problémákat elkerüljük, annak több módja is van. Csodaszerű megoldásokat nem tudok adni, és némelyik lehet túl egyszerűnek is tűnik, de biztos állítom, hogy ezekben van a kulcs! Néha pedig egyszerűen csak kicsit be kell csapjuk magunkat. Például a tésztaféléket, rizst egyszerűen keverjük össze egy csomó zöldséggel amikor csak tudjuk. Ez végeredményben nem sokban különbözik attól, mintha mellé ennénk a zöldséget, de van itt egy picit csavar, amivel megtrükközzük a hozzáállásunkat. Amennyiben már úgy állunk neki az elkészítésüknek, hogy majd összekeverjük őket mással is, eleve kevesebbet fogunk megfőzni belőlük. A zöldségekkel való dúsítással kihígul a tömény szénhidrátforrásunk, és így önmagukban némi öntettel is megállják a helyüket, mint saláta, de köretnek is tökéletesek. (Amennyiben köretként fogyasztjuk őket, akkor is tehetünk a tányérra még pluszban zöldségköretet...) A tészták közül én ehhez legjobban a kuskuszt szeretem. Gyakorlatilag ez a tarhonya kistestvére. A kimért kuskuszt a tömegével azonos mennyiségű forró vízzel leöntjük, lefedve tíz percig állni hagyjuk és készen is van.

Kuskusz, jégsalátával, olívabogyóval, kecskesajttal, petrezselyemmel és sült brokkolival).

Reszelt máj, főtt burgonyával, zöldbabbal,

Ha nem keverjük össze a szénhidrátdús köretünket zöldségekkel, abban az esetben tényleg fogyasszunk minden esetben külön zöldséget is az étkezéshez. Érdekes úgy számolni, hogy a köret egyik fele legyen a szénhidrátforrás, a másik fele a zöldség.

Vöröslencse fasírt, rizzsel, zöldbabbal, zöldfűszeres joghurtöntettel).

Egyre népszerűbbek a lepényszerű kenyérfélék, mint például a wrap. Ezt készen is lehet kapni, de könnyen el tudjuk készíteni magunknak is, ha már úgymint otthon van a sok-sok liszt. Remek alternatívája lehet a kenyérnek. Habár szénhidrát tartalmuk érdeemben nem különbözik, a wrappal készült tekert vagy hajtogatott szendvicsekbe több töltelék fér, mint a kenyeres verziókra. Így könnyebben jól tudunk lakni kevesebb kenyérféle elfogyasztásával.

Wrappel készült reggeli: rántottával, sajttal, medvehagyma pestoval, és aszalt paradicsommal töltött wrap, salátával.

A pandémia hatására egyre többen elkezdtek maguknak kenyeret sütni, maguk készítik a pékárut stb. Mint a kelt tészta készítés egyik nagy rajongója, csak ajánlani tudom ezt a tevékenységet. Egyrészt remek elfoglaltság a bezártság idejére, másrészt pedig így tudjuk legjobban szabályozni, hogy mennyi friss pékáru van otthon. Én újabban inkább zsemlét sütök, nem pedig kenyeret. Könnyebb adagolni és lefagyasztani is. Akár magunk sütjük a kenyeret, zsemlét, kiflit, érdemes egy részét lefagyasztani. Nemcsak azért, hogy ne együk túl magunkat, hanem hogy esetlegesen ne is kelljen kidobni őket. Ha szobahőn felenged, érdeemben nem veszít élvezeti értékéből.

Maradék chilis bab wrapbe tekerve, rengeteg zöldséggel és joghurtos öntettel)

A felhalmozott lisztből pizzát is süthetünk. Sokan gondolják azt, hogy ez egy egészségtelen étel, de ez egyáltalán nem igaz, pláne ha mi magunk készítjük: így a tészta vastagságát is tudjuk szabályozni. Én 400 gramm lisztből kihozok négy darab, nagyjából 25 centiméter átmérőjű pizzát, ha jó vékonyra nyújtom őket.

Házi pizzák: négysajtos, gombás, sonkás-zöldhagymás, vegán Margherita).

Egy ilyen pizzának a fele nagyjából annyi szénhidrátot tartalmaz, mint 1 vizes zsemle. A felteken nagy a hangsúly. Habár jó magyar módra szeretjük mindenféle dolgokkal elhalmozni a pizzánkat, sokkal finomabb, ha mértékletesen járunk el. Házi pizzaszósszal megkenve, friss zöldfűszerekkel megszórva és picit olívaolajjal meglocsolva pedig kifejezetten tápláló és egészséges végeredményt kapunk. A legjobb az, hogy reggeliként is tökéletesen funkcionál, és azt se felejtsük el, hogy a pizzához is simán ehetünk egy adag friss salátát.

A cukrok egyszerű szénhidrátok. Az erősen cukros ételek hamar magasra emelik a vércukorszintet. Ez komolyabb fizikai igénybevétel esetén előnyös is, ám most, hogy eleve kevesebbet mozgunk, nem pont az ilyen kilengésekre van szükségünk. Én például éppen ezért a járvány kezdete óta csak egyetlenegyszer sütöttem süteményt, vásárolt édességet pedig kb. kéthetente fogyasztok. Amit viszont rengetegszer csináltam az utóbbi időben, az a gyümölcssturmik almából, fagyasztott gyümölcsökből, és néha banánnal, tejjel vagy gyümölcslével. Ezekkel gyakorlatilag egy-egy kísértkezést (tízórai, uzsonna) is ki lehet váltani. A fagyasztott gyümölcs-

csöket azért is szeretem, mert ezeket a betakarítást követően a lehető leghamarabb lefagyasztják, így a kora tavaszi időszakban könnyen lehet még magasabb is a vitamintartalmuk, mint az előző évről eltett almának vagy körtének.

Gyümölcsturmik készül fagyasztott és friss gyümölcsökből

Természetesen a gyümölcsökben is bőven van cukor. A 100 százalékos gyümölcslevek cukortartalma pedig közel azonos a népszerű szénsavas üdítőkével! Viszont az utóbbiakban nincsenek vitaminok és egyéb jótékony hatású anyagok, mint a gyümölcsökben. Az immunrendszerünk támogatása végett a lehető legjobb, ha az édesség iránti vágyunkat most gyümölcsökkel elégítjük ki.

Ahogy látható, a felvásárolt lisztet, tésztát fel lehet okosan is használni. Ami a legfontosabb: ezek az alapanyagok jól tárolva elég sokáig elállnak, így tényleg nem kell sietni a felhasználásukkal. Összegzőképpen néhány fontos szabály: a lisztből ne édes süteményt készítsünk! Klasszikus kenyér helyett kísérletezzünk újdonságokkal is, mint például a wrap, ami egy vékony lepénykenyér. A pékáru egy részét fagyasszuk le, hogy muszájból ne kelljen megenni vagy kidobni. Péksüteménynek nem kell mindig nehéz, vajjal, zsírral és még tojással is dúsított típusokat sütni: a házi pizza sokkal könnyebb tésztaféle.

A szénhidrátdús köreteket vagy dúsítsuk sok zöldséggel, vagy egyszerűen csökkentsük felére a megszokott mennyiséget és a maradékot pótoljuk zöldségekkel!

Természetes, hogy most mindenki stresszesebb... egy kis édességgel pedig nagyon könnyen fel lehet dobni a borúsabb napokat. Azonban most minél ritkábban süssünk édes süteményeket, és inkább friss vagy fagyasztott gyümölcsökkel kísérletezzünk. Az immunrendszerünk kifejezetten hálás lesz ezért, a vírusos időszakban (is).

Kedves Katalist Olvasók!

Horváth Zoltánné

T-Systems Magyarország Zrt.

horvath.zoltanne@partner.t-systems.hu

Mikulás Gábor [2020. április 23-án a KATALIST-en katalist@listserv.niif.hu] felkínált néhány választ a könyvtári stratégiával kapcsolatban, közöttük átjárási lehetőség látszik az állásfoglalásokban szerintem. Másrészt van köztük olyan, amelyekre csak súlyos tájékozatlansággal lehet igenlő válaszokat adni, ezért remélem, nem születik rájuk pozitív válasz. Ebben a reményben tört fel belőlem néhány gondolat. Szerintem fontos, hogy a Katalisten a kérdés nyilvánosságot kapjon.

1. A Ramháb–Skaliczki-féle elképzelések

A múltunkra büszkék lehetünk. A Ramháb-Skaliczky stratégia véleményem szerint alapos volt, és nagyon is értékelvű, nagyon korszerű. Egyértelmű volt a léte, máig és megnevezhető, és mint láthatjuk, hivatkozható is. A megyei könyvtári gyakorlatban a KSZR és a megyei könyvtár mentorálási, minőségellenőrzési gyakorlata kiválóan sikerült. Szakmaiságuk kiváló volt, alkalmas arra, hogy aktualizáljuk, és kiegészítsük. Amiért érzékenynek tartom ezt a kérdést, hallottam néhány negligáló véleményt a megbecsülés helyett. Marketingben nem vagyunk jók, népszerűsítésükben esetleg több ügyességre lett volna szükség.

2. Új, járvány és KJT-utáni megközelítésekre van szükség

A stratégia akkor élő, ha aktualizáljuk a mindig felbukkanó új helyzetekre. Most mindenképpen új helyzet van, új feladatokkal és szolgáltatási formákkal, erősen kapcsolódva a digitalizáláshoz, és a korábbi online szolgáltatásokhoz. Az új stratégiának kapcsolódása a régi-ekhez önbecsülés kérdése is, ki merné feltételezni, hogy évtizedekig stratégia nélkül dolgozott a szakma?

3. Eddig nem láttam (megfelelő) könyvtári stratégiát, de most kellene

Aki erre igennel válaszol, annak kissé tájékozódnia kellene. Mindig volt könyvtári stratégia, régebben is. Nem tartjuk megfelelőnek? Persze, mert minden szabályozás a megszületés pillanatában már részben elavultnak tekinthető, főleg ha túl soká készült és elmaradtak a frissítések. Bár nehéz egy folyamatos változásban lévő gyakorlatra stratégiát készíteni, de azért is kell, hogy a szektort irányító vezetők számára érthető legyen, mi a modern könyvtár feladata, mit miért fontos csinálni és hogyan (és hogyan kell erről nyilatkozni egy vezetőnek fekete napok esetében is). Új stratégiára szükség van, de a régire építkezve. Nagyon rossz gyakorlat úgy nyilatkozni, hogy a régi elvetendő, mert saját múltunkat tesszük hiteltelenné ezzel.

- OSZK digitalizálási stratégia tervezet 2018.2025
- Közgűjteményi Digitalizálási Stratégia (KDS) 2018–2021.
- KSZR stratégia
- A felsőoktatási könyvtárak stratégiai fejlesztési irányai 2018-2023. http://ekk.org.hu/sites/default/files/EKFJ_2018_2023a.pdf (Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumának javaslata)
- A szakkönyvtárak stratégiai fejlesztési irányai 2019-2024. <https://konyvtar.mta.hu/download/dokumentumok/strategia2019v2.pdf> (Készítette Gaálné Kalydy Dóra, Monok István, Rózsa Dávid)
- országos könyvtári stratégia előkészítése
- és az előzmény: Stratégiai Terv (2009-2013). Erről a KI tanfolyamain sokat hallhatunk.

4. Eddig volt legalább stratégia, de most már nincs értelme

Persze, hogy volt. De nehéz helyzetekben fokozottan szükséges a stratégia, hogy tudjunk hová fordulni, ha céljaink dugába dőlnek teljesen vagy részlegesen. Az OSZK platform váltással kapcsolatban együttműködéssel született platform és fejlesztési stratégia korszerű volt, de annyira, hogy meg sem feleltek a szempontoknak a forgalomban lévő szoftverek. Kissé zártra sikeredett, és nagyon a vezető könyvtárak oldaláról lett megfogalmazva, de jól kezelte azt a kérdést, hogy a fontos könyvtártípusok stratégiáját külön kell megfogalmazni. (OSZK, vezető szakkönyvtárak, felsőoktatás). Örömmel látható, hogy ezek az irányelvek azóta is korszerűsödnek, ld. fent a zöld színnel jelölt elemeket. Kevés figyelem esett a helyi közösségekben különleges feladatokat ellátó megyei, városi és kisebb, területi ellátását biztosító könyvtárakra, részvételükre és küldetésükre a helyi társadalomban, összefüggésükre más tudományokkal, pszichológiával, szociológiával, oktatással és az általános társadalmi irányítás és mentálhigiéniai vonatkozású kérdésekkel.

Kép forrása: IFLA strategy <https://www.ifla.org/node/92633>

Szülőotthon, ahol harmincötezer új élet született!

Prof. Dr. Czégé Zoltán 90. születésnapjára.

Bede Józsefné

*Szabolcs-Szatmár-Bereg-Megyei Kórházak és Egyetemi Oktatókórház
Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár és Közművelődési Gyűjtemény
bede.jozsefne@szszbmk.hu*

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egy kis településén, Kemeccsén 1956-ban, a megyében másodikként (az első Tiszalök 1955.) szülőotthon kezdte meg működését. Ezeket a „típus szülőotthonok”-at az 1950-es évek kormánya a szülészeti ellátás magasabb színvonalra emelése érdekében hozta létre.

A XX. század elején még igen magas volt Magyarországon a csecsemőhalandóság. Ezer élve született gyermek közül 226 nem érte meg az első életévét. Ez az adat megfelelt ugyan az akkori ellátási lehetőségeknek, de ezt a rendkívül rossz statisztikát kívánta orvosolni az akkori kormány a szülőotthonok kialakításával. A születéseket figyelembe véve, az egy éves kor előtt meghalt csecsemők aránya kifejezi egy adott terület társadalmi-gazdasági fejlettségét, az egészségügyi ellátás színvonalát.[1] Szabolcs megyében nagyon sok gyerek született azokban az években, de az orvosi ellátottság igen rossznak volt mondható. Ezért is volt rendkívüli jelentőségű, hogy 1955-től a megye több járási székhelyén is kialakítottak szülőotthonokat. Ezeket a szülőotthonokat – tapasztalatok hiányában – nem az ellátandó lakosság számához, hanem csak 15 ágyra tervezték. Persze rövid időn belül kevésnek bizonyult. Kemeccsén először 20, majd 24, 1960-ra pedig 28 ágygal működött az otthon. Nyolc éven belül megduplázódott az ágyszám ugyanazon az alapterületen. Ez zsúfoltsághoz, a szakmai munka minőségének romlásához vezetett.

A kemeccsei szülőotthon 38 éves működése alatt három főorvos tevékenykedett az intézményben. Az indulást dr. Morocz Antal (1956-1957 febr.) szülész szakorvos „vezényelte”, majd dr. Báló György (1957-1962) a DOTE tanársegédje folytatta a vezetést szintén három évig. A kezdeti nehézségek után 1962-ben került a településre dr. Czégé Zoltán (1962-1994), aki fejlesztette és 32 éven keresztül, a szülőotthon bezárásáig vezette az intézményt.

Visszaemlékezésében a következőket mondta: „*Emlékezetem szerint, amikor 1962-ben Kemeccsére jöttem érdeklődni leendő munkahelyem felől, makadám úton érkeztem.*”[2]

Nem volt járda, mentőállomás, szolgálati lakás... és még sok minden más, de kihívásnak érezte a feladatot és itt maradt.

Mivel az akkori egészségügyi vezetés támogatását élvezte, nyitott fülekre talált a szülőotthon bővítésére. 1968-ra a régi épületet korszerűsítették, az alapterület megduplázódott, nagy szülőszoba és csecsemőszoba került kialakításra, de új mosoda és konyha is épült. Mindez már kulturált betegelhelyezést és ellátást tett lehetővé és biztosította a szakmai munka színvonalának emelését.

A térség rossz közlekedési viszonyai miatt a betegszállítás szempontjából meg kellett megoldani a mentőállomás kérdését. Az ügy egészen az egészségügyi miniszterig jutott, aki indokoltnak is látta ennek szükségességét, de anyagi támogatást nem tudott biztosítani. Ezek után, csak magukra számíthattak. A szerencse viszont megint mellénk szegődött. A MÁV korszerűsítette az állomásait, ezért a kemecsei kis állomás épülete is lebontásra került volna. Meggyőzve a MÁV illetékeseit, megkapták az épületet, a Járási Tanács némi anyagi forrást biztosított és megépítették 1969-ben a nyíregyházi járás első mentőállomását a szülőotthon épületével szemben.

Czégé doktor egy személyben végezte az orvosszakmai munkát és a szülőotthon működéssel kapcsolatos gazdasági, pénzügyi feladatokat is. Munkáját persze nagyban segítették a védőnők, körzeti orvosok, valamint a 30 fős szakszemélyzet. 1960-ban 700-ra, 1975-ben pedig már 900-ra emelkedett – a megyében a legmagasabb – a születések száma. A szüléssel járó feladatok mellett az újszülöttek ellátását is el kellett végezni. Szoptatás reggel 6 órától – három, koraszülött esetében két óránként – este 9 óráig. Hozni-vinni a csecsemőket az anyukákhoz, figyelni a szopás, szoptatás minőségét, szükség esetén teáztatni, hogy csak néhányat említsek. Nagyon szép és nagy felelősséggel járó hivatás az övék.

A szülőotthon másik fontos feladata volt az SZTK szakrendelés. A járóbeteg ellátás keretében terhesgondozás, rákszűrés, családtervezési – főleg az elmaradott réteg körében – és nővédelmi munka is folyt. Ezért merült fel a szakmai integráció gondolata, ami 1975-ben valósult meg. A szülőotthon a megyei kórház szülészeti osztályának kihelyezett részeként megtarthatta függetlenségét. A szakmai irányelvek mentén haladva folyt továbbra is a munka, de biztonságot nyújtott a kórházi háttér, hiszen a szülőotthon adottságainál fogva nem vállalkozhatott minden szülés levezetésére. Számokban kifejezve a szülőotthonban 76%, míg a megyei kórházban 24%-ban születtek akkoriban a gyerekek.

A szülőotthon negyedszázados jubileumán így fogalmazott dr. Czégé Zoltán: „...*alig van olyan személy vagy család, akikhez ne fűzne közvetett vagy közvetlen kapcsolat bennünket. A szülőotthon iránt megnyilvánuló bizalom ad alapot arra, hogy úgy ítéljem meg kapcsolatainkat a lakosság és a szülőotthon között, hogy e kapcsolat nagyon jó. Mi tiszteljük a hozzánk fordulóknak az embert, a nőt, az anyát, s a lakosság ezt bizalmával tiszteli meg. E bizalom fontos eleme a mindennapi munkánknak*”[2]

A 25 év számokban kifejezve: 42 000 körüli ápolott, 17497 születés, közel 8500 terhesgondozás, 1500 nőgyógyászati ellátott.

Az 1981-es év nagy változást hozott a szülőotthonok történetében., az épülő kórházak szülészeti osztályai átvették feladataikat. A megyében egyre több helyen – Csenger, Újfehértó, Baktalórántháza – zárták be a szülőotthonokat. A nagy forgalmat bonyolítók, mint Kemecse, Nyírbátor és Tiszalök tovább működhettek.

A változások pozitív hozadéka, hogy a szülésszám csökkent ugyan, de több idő jutott a betegekkel való törődésre, felvilágosításra, a mozgó szakorvosi szolgálatra. Javult a műszerezettség, a meglévő inkubátorok mellé ultrahangot, szívhang érzékelőt kaptak.

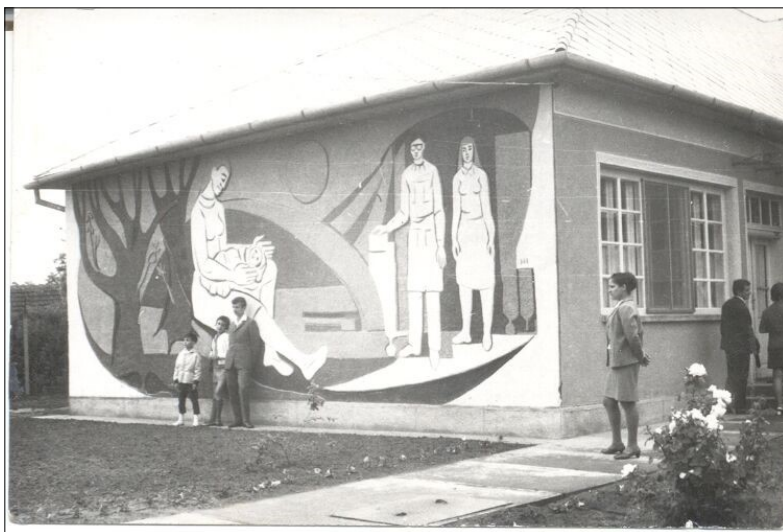
Lehetőség nyílt szakmai rendezvényeken, konferenciákon való részvételre, a szakmai lapok olvasására. Czégé doktor – a területi adottságok miatt is – sokat foglalkozott az elmara-dott rétegek családtervezésével, a náluk bevezetett terhesgondozás módszereivel és ezekről előadásokat is tartott. 1976-ban miniszteri elismerést kapott kiváló munkájáért.

A kilencvenes évek elején demográfiai és gazdasági okokból a megmaradt szülőotthonokat is felszámolták. Ez a sors várt a kemecsei szülőotthonra is. Dr. Czégé Zoltán akkor sem esett kétségbe. Munkahelyet keresett a dolgozóinak. Nyíregyházán a Megyei Kórház mindenkit átvett, és annak az épületnek, amiért olyan sokat tett évtizedeken keresztül megpróbált értelmes jövőt találni.

Sikerült! A szülőotthonból idősek otthona lett. Erre így emlékezett vissza: *„Azóta is, ha visszamegyek a „szülőotthonba”, megelégedéssel tapasztalom, hogy a „fejekben” még mindig ott vannak a kifejezések, hiszen a csecsemő szobába tévénni, a szülőszobába pedig ebédelni hívják egymást az idősek.”*

A múlt öröksége... milyen kedves!

Egy személyes történetet engedjen meg nekem a Kedves Olvasó: én a csengeri szülőotthon bábájának köszönhetem a nevemet, aki a Gyöngyikét becenévnék gondolva Gyöngyvér néven anyakönyvezett. Tudomásom szerint rajtam kívül még két újszülött kapta ezt az egyébként akkor még nagyon ritka, de szép nevet.

A kemecsei szülőotthon[3]

Hivatkozások:

[1] <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/csecsemohalandosag.pdf>

[2] Czégé Z.: A szülőotthon története In.: Lucza J.: Kemecse Öröksége. Kemecse. 2017. p.185-193.

[3] Czégé Z.: A szülőotthon története In.: Lucza J.: Kemecse Öröksége. Kemecse. 2017. p.193-195.

A folyóirat célja:

Az Orvosi Könyvtárak folyóirat célja aktuális orvosi könyvtárosi, könyvtárszakmai és egészségügyi témájú információk közzétele. Ezen belül megjelentet eredeti és összefoglaló közleményeket, beszámolókat, híradást ad szakmai képzési lehetőségekről, úti jelentéseket, MOKSZ tagkönyvtárakat érintő híreket közöl, valamint az orvos és könyvtáros szakma képző intézményeinek hallgatói számára publikálási lehetőséget biztosít, közli a hallgatók írásait, illetve azok kivonatát. A kéziratok elbírálásának, illetve elfogadásának joga a szerkesztőséget illeti. Az eredeti közlemények elbírálása peer-review rendszerben történik.

Kéziratok beküldése:

A kéziratokat a szerkesztőség a gracza.tunde@lib.pte.hu e-mail címen fogadja. Az eredeti közlemények Orvosi Könyvtárakban való publikálásának feltétele, hogy a cikk korábban még nem jelent meg és az Orvosi Könyvtárakhoz való benyújtással egy időben máshova még nem került beadásra, valamint a kézirat benyújtását valamennyi szerző jóváhagyta és a közlemény a Helsinki deklaráció (1975, revízió 2008) előírásainak megfelel.

Az eredeti közlemények szerkezete:

A címlapon magyar és angol nyelvű cím, szerző(k) neve és munkahelye(i) (a szerző neve mellett felső indexszel jelölve); magyar és angol nyelvű összefoglaló max. 80-80 szó terjedelemben, megfogalmazásában a közlemény lényegét megragadó és annak szerkezetét követő; magyar és angol nyelvű kulcsszavak (max. 4-4); rövidítések jegyzéke (angol nyelvű rövidítések lehetőség szerinti lefordításával); szöveg (bevezetés, cél, módszer, eredmények, discussio/megbeszélés); irodalomjegyzék (Vancouver stílus); táblázatok, ábrák; táblázatok és ábrák jegyzéke; levelező szerző elérhetősége.

A Szerkesztőség címe: 7624 Pécs, Szigeti út 12.

A megjelent közlemények tartalmáért a szerzők felelnek.

For the content of the articles the authors are responsible.

Fotó: Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes

Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének
negyedévenként megjelenő hivatalos lapja

ISSN 2061-036X (Nyomtatott)

ISSN 2061-0378 (Online)

Honlap: <http://mokszo.org>

Facebook: <https://www.facebook.com/orvosikvtarak>

Kiadja: A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége

1125 Budapest, Diós árok 3.

Tel: +36 30 5888203

Felelős kiadó: Szluka Péter

Felelős szerkesztő: Dr. Gracza Tünde

Szerkesztőbizottság:

Dr. Gracza Tünde

E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu

Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes

E-mail: tolgyag@bmkk.eu

Pogányné Dr. Rózsa Gabriella

E-mail: prg1971.05.29@gmail.com

Szerkesztőség címe:

7624 Pécs, Szigeti út 12.

E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu

Adószám: 18230082-1-42

Nyomtatásban megjelenik 50 példányban

DOI: 10.18424/OK.2020.2

